

Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет української філології
Кафедра стилістики та культури української мови

Дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня бакалавра

**ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЗИ МИРОСЛАВА
ДОЧИНЦЯ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ГОРЯНИН. ВОДИ
ГОСПОДНІХ РУСЕЛ»)**

Виконала студентка IV курсу групи У-41
спеціальності 014 «Середня освіта.
Українська мова і література»
Романович Ольга Богданівна

Керівник – канд. філол. наук, в. о. доц.
Мушировська Наталія Володимирівна

Рецензент – канд. філол. наук,
Шийка Світлана Володимирівна

Рівне – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ІДІОСТИЛЮ ПРОЗИ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ	7
1. 1. Ідіостиль автора та стилетворчі чинники його формування.....	7
1. 2. Особливості ідіостилю творів М. Дочинця.....	12
1. 3. Лексичні одиниці як носії ідіостилю прози М. Дочинця.....	16
Висновки до I розділу	25
РОЗДІЛ II. ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ М. ДОЧИНЦЯ «ГОРЯНИН. ВОДИ ГОСПОДНІХ РУСЕЛ»	27
2. 1. Роль діалектизмів у досягненні художньої переконливості у романі М. Дочинця «Горянин. Води господніх русел».....	27
2. 2. Стилїстична роль власних назв у романі М. Дочинця «Горянин. Води господніх русел».....	36
2. 3. Метафора як зображально-виражальний засіб у романі М. Дочинця «Горянин. Води господніх русел».....	45
Висновки до II розділу	51
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах сучасності мовознавчі дослідження характеризуються спрямованістю на вивчення закономірностей мислення і мовлення людини з позицій когнітивно-комунікативного та функціонально-стилістичного підходів, що дає змогу, враховуючи індивідуальні особливості особистості, сформувати типові суб'єктивні моделі світоглядів та їх мовного вираження.

В цьому контексті вивчення лексико-стилістичних особливостей ідіостилю митців слова є особливо важливим, адже у загальних проблемних питаннях мовної організації тексту вирішується питання щодо встановлення особливостей духовного існування особистості, результати якого словесно матеріалізуються у формі художніх текстів.

У рамках мовознавчих досліджень розглядають питання особливостей мовної репрезентації ідіостилю у творчості письменника, зокрема, на лексичному рівні. Творчість Мирослава Дочинця є малодослідженою під цим кутом зору, тому виникає потреба вивчення лексико-стилістичних особливостей прози відомого сучасного письменника на матеріалі одного з його романів «Горянин. Води Господніх русел» та з'ясування їх ролі у формуванні ідіостилю письменника.

Загальні та проблемні питання лексико-стилістичних особливостей прози належить до кола актуальних питань сучасної лінгвістики, підтвердженням чому постають роботи таких дослідників, як В. С. Виноградов, С. Власов та С. Флорін, М. В. Бережна, Д. І. Єрмолович, Р. П. Зорівчак, В. М. Калінін, І. А. Кісельова, В. І. Кузнецов та багатьох інших.

Проблематиці лексико-стилістичних особливостей художніх творів присвячено низку наукових праць, серед яких дослідження Ю. О. Жлуктенка, М. Д. Степанової, Ю. А. Зацного, Н. Г. Олексенка,

Г. А. Міклашевської, Л. І. Хахам, Н. М. Леонтєвої, А. Е. Левицької, К. В. Житнікова, С. М. Кришталь, О. І. Гутиряк, О. М. Лотка, О. Н. Іванова та інших.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному дослідженні лексико-стилістичних особливостей прози Мирослава Дочинця на матеріалі роману «Горянин. Води Господніх русел».

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки поставлених **завдань**:

- з'ясувати поняття індивідуальний стиль автора та узагальнити стилетворчі чинники на мовному рівні;

- проаналізувати особливості індивідуального стилю Мирослава Дочинця;

- встановити роль лексичних одиниць як носіїв ідіостилю автора;

- проаналізувати роль діалектизмів у створенні художньої переконливості у романі М. Дочинця «Горянин. Води господніх русел»;

- дослідити стилістичне наповнення власних назв у романі М. Дочинця «Горянин. Води господніх русел»;

- визначити стилістичну роль метафори як зображально-виражального засобу у романі М. Дочинця «Горянин. Води господніх русел».

Об'єктом дослідження роботи є проза Мирослава Дочинця, зокрема його роман «Горянин. Води Господніх русел».

Предметом дослідження є аналіз лексико-стилістичних особливостей прози відомого письменника Мирослава Дочинця на матеріалі його роману «Горянин. Води Господніх русел».

Методи дослідження. У роботі використовувались теоретичні і практичні методи наукового дослідження: описовий метод для систематизації та характеристики досліджуваного матеріалу; метод контекстуального аналізу для виявлення інтенцій автора тексту; метод функціонально-стилістичного аналізу для з'ясування специфіки використання мовних одиниць у літературному творі; загальні методи

аналізу, синтезу, порівняння, індукції та дедукції, що дозволили з'ясувати та уточнити основні теоретичні поняття в роботі та здійснити аналіз лінгвістичного матеріалу роману Мирослава Дочинця.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати дослідження в ході вивчення та аналізу лексико-стилістичних особливостей роману Мирослава Дочинця «Горянин. Води Господніх русел» можуть бути використані для подальших поглиблених досліджень мовної організації прози автора та його ідіостилю.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані в ході виконання дослідження результати можуть бути використані під час вивчення курсів сучасної української літературної мови, загального мовознавства, лінгвістичного аналізу тексту, стилістики студентами філологічних факультетів, розроблення методичних матеріалів та конспектів занять з цих лінгвістичних дисциплін.

Апробація. Результати бакалаврської роботи були апробовані на Всеукраїнській студентській науково-практичній онлайн-конференції «Пріоритети філологічної освіти» (13 травня 2022 р., м. Рівне, РДГУ). Окремі положення бакалаврського дослідження представлені у статті «Стилістична роль діалектизмів у романі Мирослава Дочинця «Горянин. Води господніх русел» у виданні: Пріоритети філологічної освіти: збірник наукових праць студентів, магістрантів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів, учнів відділення філології та мистецтвознавства РМАНУМ. Рівне-Острог, 2022. С. 82-88

Наукова новизна роботи полягає в аналітико-текстологічному дослідженні лексико-стилістичних одиниць у прозі М. Дочинця (на матеріалі роману «Горянин. Води господніх русел»), що раніше не знайшло докладного висвітлення і узагальнення у працях науковців. Це сприятиме більш глибокому аналізу та інтерпретації твору та ідіостилю прози автора в цілому.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота містить вступ, два розділи, що поділяються на підрозділи, з висновками до них, загальні висновки, список використаної літератури та список використаних джерел. У першому розділі проаналізовано та узагальнено теоретичні принципи вивчення ідіостилю у мовознавчих дослідженнях та стильові особливості прози письменника; другий розділ присвячено дослідженню лексико-стилістичних одиниць у романі Мирослава Дочинця «Горянин. Води господніх русел».

Обсяг кваліфікаційної роботи становить 63 сторінки, з них 57 сторінок основного тексту

Список літератури кваліфікаційної роботи налічує разом з джерелами 68 позицій.

РОЗДІЛ І.
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ІДІОСТИЛЮ ПРОЗИ
МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ

1. 1. Ідіостиль автора та стилетворчі чинники його формування

У колі загальних проблем лінгвістики тексту набувають ваги питання перебігу процесів духовного буття, результати яких вербалізуються у формі художнього тексту. У сучасній лінгвістиці спостерігається міждисциплінарний підхід до дослідження ідіостилю як прояву творчої індивідуальності у її мовленнєвому аспекті вираження, що допомагає формувати типові суб'єктивні моделі картин світу.

Вивчення стильових особливостей творчості письменників посідає вагому роль в ході ґрунтового аналізу будь-якого тексту. У межах лінгвостилістичних досліджень набувають значимості питання ідіостилю та особливості його репрезентації. Проблема ідіостилю як авторської моделі викладу вивчалась дослідниками В. В. Виноградовим, О. О. Потебнею, Р. О. Якобсоном, О. О. Селівановою, Ю. М. Карауловим, Г. О. Винокуровим, І. А. Сидоренко, І. В. Арнольд, В. П. Григор'євим, А. К. Жовтківським, М. М. Бахтіним у межах різних підходів, зокрема: системно-структурного, комунікативно-когнітивного, образно-композиційного, функціонально-домінантного, діяльнісного, естетичного та інших, кожен з яких зосереджується на окремих аспектах мовлення, але спрямовується на комплексний аналіз художнього твору й місця автора в ньому.

За В. В. Виноградовим, поняття індивідуального стилю є «системою індивідуально-естетичного використання властивих даному періоду розвитку художньої літератури засобів словесного вираження» [10, с. 85]. В енциклопедії «Українська мова» зазначено, що власне індивідуальний стиль залежить від творчої індивідуальності автора, його власного

світобачення і світовідчуття [58]. Тобто індивідуальний стиль письменника твориться в поєднанні загального та індивідуального. Можна сказати, що індивідуальний стиль є проявом особливих ознак таланту того чи іншого письменника в певному художньому творі або у творчості загалом.

Варто підкреслити, що стиль – це тип художнього мислення. П. Білоус, засвідчуючи творчу манеру майстра слова, вказував на взаємозв'язок визначення «творча індивідуальність» й «індивідуальний стиль» [2, с. 33]. Ю. Ковалів зазначав, що індивідуальний стиль є сукупністю мовно-виражальних засобів, які виконують саме естетичну функцію і разом з цим вирізняють мову певного письменника з-поміж інших [30].

Варто згадати можливі визначення стилю, зокрема, як:

- історико-типологічної категорії (стиль спрямування, течії);
- індивідуального стилю письменника;
- стилю конкретного твору.

Встановлені визначення терміну «стиль» є взаємопов'язаними, адже їхня специфіка визначається аналізуванням конкретних творів, відповідно до чого варто встановити, що стиль є багат шаровим. У своїх різноманітних пластах, у складеному вигляді, він становить цілісність особистості автора, цілісність художнього задуму твору та типологічні особливості художнього чуття, всю історичну традицію художньої культури, на якій заснована творчість письменника, поета.

Індивідуальність письма, втілена у творі, формулює фактуру стилю, яка відбиває індивідуальний сенс світу у творі і, отож, його особливу органічну однорідність, оскільки всі твори є результатом взаємодії певного «я» зі світом.

Стиль варто визначити як найбільш безпосереднє видиме та відчутне вираження авторської присутності у кожному елементі, матеріально втілений та досить таки добре сприйманий «відбиток» авторської діяльності, який створює та організовує художню цілісність.

Варто підкреслити, що стиль – це утвердження індивідом власного способу викладу й організації ідеї, спосіб організації словесного матеріалу, який, спираючись на художнє бачення автора, створює новий, неповторний образ світу, отожд індивідуальний стиль створюється не стільки як сюжет і тема, скільки як художнє бачення за ними і розкривається в них.

Отже, стилем можна назвати усвідомлену зовнішню необхідність саморозвитку художнього світу, яка водночас зафіксована у літературному творі як спосіб осмислення.

За іншими визначеннями, стиль – «безпосередньо виражена, природно узгоджена єдність усіх елементів внутрішньої структури органічного художнього цілого – це водночас єдність взаєморозуміння суб'єктів, які спілкуються» [40, с. 50].

Індивідуальний стиль в мовознавчій науці зіставляють із такими поняттями, як ідіолект та ідіостиль. Слід розрізняти поняття ідіолект та ідіостиль. В «Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів» за редакцією С. Єрмоленко зазначено, що «ідіолект – мовна практика окремого носія мови; сукупність формальних і стилістичних ознак, що вирізняють індивідуальну мову», а от «ідіостиль – індивідуальний стиль, в якому виразні, марковані засоби мови утворюють певну систему. Його часто ототожнюють з ідіолектом» [59, с. 67]. Енциклопедія «Українська мова» поняття індивідуального стилю та ідіолекту ототожнює та визначає як «сукупність мовно-виражальних засобів, що виконують естетичну функцію та вирізняють серед інших; своєрідність мови окремого індивіда. Це поняття належить стилю майстра слова, письменника. Індивідуальний стиль залежить від творчої індивідуальності автора, його світосприйняття та відчуття» [57, с. 603].

Індивідуальний стиль є системою використання певних мовних засобів чи стилістичних прийомів на різних мовних рівнях, також деяких

лексичних одиниць, що не лише вирізняють мову певного автора серед інших, а й вітворюють його світосприйняття.

У мовознавстві, що спирається на методологію системного аналізування, не рідко використовуються такі визначення, як системоутворюючі, формотворні або стилістичні фактори. Їх експлікація дає змогу пояснити витoki самобутності тієї або іншої художньої системи.

Аналіз досліджень, які «намагаються виявити сили, що формують ту чи іншу художню систему», дозволяє зробити висновок про наявність різних методологічних підходів. Деякі з них вже набули концептуальності і певною мірою апробовані при аналізі конкретного матеріалу.

В понятті ідіостилу закладено переконання, що особистість автора обов'язково відбивається у його творах. Доцільно зазначити, що видатний Еміль Геннекен стверджував, що про автора можна дізнатися з його творів. «У самому творі і тільки в ньому, – писав Е. Геннекен, – необхідно шукати вказівку тим, хто хоче вивчати особистість художника ...» [62, с. 104]. Важливо відзначити, що своєрідність стилістики творів вчений пов'язував із психологічними особливостями автора. Тільки «вивчивши всі естетичні особливості цього художнього твору, пов'язані з його формою та змістом», можна визначити «специфічні сторони душевної організації його автора».

Ідея відображення в стилістиці особистості автора уже тривалий час майже одноставно прийнята сучасною наукою. «Мистецтво – це процес об'єктивації душевного життя» – ця формула О. Потєбні повною мірою пояснює феномен «образу автора» [40, с. 19]. Духовні стани автора, пізнавальні та творчі рухи його думок і почуттів, своєрідність його світогляду і навіть психофізіологічні особливості – все це відображено в слові, «матеріалізовано» в ньому. «Завдання – відняти всю цю інформацію з тексту, і на цій основі створити образ автора. Але якщо це завдання стає самоціллю – сенсу мало. Саме тому спроба відомого мовознавця В. Виноградова підійти до образу автора як до «організаційного центру», який би поєднував мовні, естетичні та ідейні аспекти в індивідуальному

стилі письменника, сприймалася багатьма вченими як важливе значення, науковий пошук» [6, с. 90].

Ним було встановлено, що «стрижень стилю», закони організації мовних, композиційних, ритмічних й інших елементів, що пояснюються з тексту, безпосередньо визначаються особистістю автора. Видатний лінгвіст В. Виноградов розглядав образ автора з мовно-стилістичних позицій, не відкидаючи літературний аспект. Методологічно важливою є думка вченого: «На відміну від літературознавця, який може йти від ідеї чи від ідеології до стилю, лінгвіст може знайти чи побачити ідею шляхом прискіпливого аналізу мовної тканини літературного твору» [40, с. 55]. Наукові ідеї В. Виноградова, пов'язані з проблематикою образу автора та його стилю, знайшли широку підтримку і подальший розвиток в лінгвістичній науці.

Становлення творчої особистості письменника тісно пов'язане зі складними процесами історичного, соціального та політичного становлення різних видів мистецтва. Справжній майстер художнього слова в силу власної творчої індивідуальності найбільше прагне, щоб у створеному ним художньому тексті відчувалися значущі риси характеру, прогресивні погляди, життєві переконання.

П. Білоус виділив «складові чинники індивідуального стилю письменника:

– світогляд (важливими умовами формування творчого почерку митця є обставини, враження, події, що відбувалися в долі особистості в різні періоди життя), тип сприйняття дійсності;

– образ (індивідуальний стиль реалізується через поєднання низки ознак: методу (поєднання рис, характерних для певної літературної доби, напряму, стилю, з авторським підходом до зображення життєвих явищ), тематики (оригінальне авторське висвітлення актуальні теми, інтерпретація яких залежить від досвіду, світогляду, сповідання певних моральних цінностей), жанру (прагнення до індивідуального використання

колись сформованих, готових до використання жанрів), формально-сміслових чинників)» [2, с. 27].

Таким чином, варто зазначити, що індивідуальний стиль письменника – явище досить складне і суперечливе. У сучасному науковому дискурсі існують різні концептуальні підходи до сприйняття та визначення категорії індивідуального стилю письменника та його особливостей. У наукових джерелах визначення «індивідуальний стиль автора» головним чином трактується як сукупність ознак творчого почерку, що відрізняє твори одного письменника від творів інших митців.

1. 2. Особливості ідіостилу творів М. Дочинця

Проблема формування індивідуального стилю видатного письменника є однією з найактуальніших у сучасній лінгвістиці. Особливості індивідуального стилю письменника – це система особливої складності, оскільки категорія індивідуального стилю розглядається в контексті індивідуальних особливостей.

Своєрідність кожної мовної особистості письменника визначається оригінальним виділенням етнічних, соціальних, світоглядних, культурних, вікових та інших ознак. Письменник не просто обирає мовні засоби, він їх мислить і переживає, а тому вміє створювати у своїй уяві й викликати в уяві читача окремі художні образи чи їх відмінні риси. На індивідуальний стиль впливають і соціологічні чинники: це стан літературної мови, зокрема художньої мови, естетична організація, мовна мода тощо. У певну епоху так пишуться окремі стилі, дуже близькі та схожі, хоч кожен і намагається виробити свій стиль художньої мови. Найталановитішим вдається розірвати коло спільних зобов'язань та явити світові мистецтво слова.

Останніми роками проблематика вивчення індивідуального стилю письменника є об'єктом інтересу багатьох науковців. Це дослідження

С. Єрмоленко, В. Русанівського, Н. Сологуб, Л. Ставицької. Специфіку мови закарпатського письменника ґрунтовно досліджувала В. Статєєва. Основну увагу науковцями приділено таким особливостям творчої спадщини письменника, як лаконічність стилю, афористичність мови його творів. Ґрунтовні дослідження поглядів учених стають основою для вивчення індивідуального стилю Мирослава Дочинця.

Мирослав Дочинець є автором більше ніж двадцяти книг: «Він і вона», «Краєвид із жінкою», «Хліб і шоколад», «Руки і душа», «Лис», «Дорога в небо – до людей», «Булава і серце», «Місячна роса», «Вічник», «Криничар», «Горянин», «Світован», філософсько-психологічних заповітів карпатського мудреця «Многії літа. Благії літа», що є українським народним бестселером, та багатьох інших творів.

«Саме його проза перекладена російською, угорською, словацькою, румунською, польською, французькою, італійською, англійською, японською мовами. Творчі надбання автора М. Дочинця масово ширяться серед читачів, викликають усе більший інтерес за межами нашої держави, та по його романах, наприклад «Лис» та «Вічник», плануються зйомки фільмів» [40, с. 76]. Саме це привертає увагу до яскравого індивідуального стилю видатного митця.

В нашій державі немає письменників, творчість яких протягом останніх років обговорювалася б так широко, як це відбувається з книгами М. Дочинця, що «також свідчить про особливості його індивідуального стилю. Крім верхніх позицій у рейтингах книгарень, його книги також заповнюють важливу прогалину у «духовному наративі» української літератури, високо підносять велич нашого українського слова» [14, с. 80].

Яскраві особистості та їхні влучні вислови рясніють у кожній книзі письменника, пробиваючись до читачів різного віку та соціального стану. Як встановлюють дослідники, М. Дочинець «...пише містко, глибоко, мускульно-пружно, але при тому його проза не втрачає своєї аркодужності та летючості. Рідкісне поєднання. Це ніби своєрідний сплав ваговитого

письма Галини Пагутяк, Євгена Пашковського і, скажімо, Анатолія Дімарова та Василя Шкляра з їхнім запаморочливим чаром оповіді. Але М. Дочинець – своєрідний, ні на кого не схожий, він твердо зайняв своє місце у хрестоматійному вітчизняному ряду, змусивши потіснитися визнаних майстрів. І зайняв це місце цілком законно, природно, і, будемо вірити, назавжди. А трилогія «Вічник», «Криничар» і «Горянин» – це вища ліга літератури, її золотий фонд» [44, с. 88].

Майже всі твори М. Дочинця отримали здебільшого позитивні відгуки та рецензії критиків: «Твори М. Дочинця «підмикають» читача до інтелектуального поля всієї літератури. Це окремий материк нашої літератури» (М. Слабошпицький); це книги «глибокого дихання» (В. Базилевський); «книги, принесені янголом» (П. Сорока). А роман «Вічник» відомий літературознавець і громадський діяч Є. Сверстюк назвав «книгою століття». І всі погоджуються, що одним із «головних героїв» його творів є стихія мови, ба, навіть більше – лексикографія письма. Як зауважує сам автор, «...сповідую аскезу тонкого литва і холодної чеканки. Стиль – самособоюнаповнення. Писати слід так, щоб «клапоть прози» можна було опорядити в рамку, як портрет чи акварель» [41, с. 69-70].

М. Дочинець також говорить про свою творчість, що «це дуже особистий та інтимний процес, і його герой несе у собі сутність, духовну якість». В одному з інтерв'ю автор підкреслив, говорячи про головного героя своїх творів, його розмови, життя – що «це і є творчість. Це ритуал, коли немає зайвих слів, рухів, суєти, і все гідно» [61, с. 66].

Аналізуючи мовну особистість художника, слід зазначити, що світогляд М. Дочинця, представлений у художніх творах та картинах, є відображенням його внутрішнього світу.

Л. Мацько, характеризуючи індивідуальний стиль Мирослава Дочинця, зазначає, що він наповнений ознаками сучасної інтелектуальної поезії і водночас укорінений у розмовній фразеології. Художні тексти

Мирослава Дочинця ще не були предметом детальних лінгвістичних досліджень (за винятком А. Вегеша, Л. Прокоповича, Р. Терербуса), але активно зміцнюють авторські позиції, отримуючи ряд нагород, таких, як сучасна премія Т. Шевченка, почесна нагорода Президента України, премія О. Духновича.

Цей факт змушує задуматися про специфіку текстів та мовних засобів, які впливають на свідомість читача, роблять тексти не лише осмисленими, а й яскравими, зрозумілими та близькими читачеві. Мирослав Дочинець говорить про своє письменство, що це дуже особистий та інтимний процес: «Треба народитися на Закарпатті, щоби відчуті аромати, аромат нашої мови. Те, що належить словам» [41, с. 62].

Серед провідних рис ідіостилю закарпатського письменника сучасні літературознавці та дослідники творчого надбання України відзначають інтелектуальність художньої спадщини, а також відзначають специфічну «лексикографію письма», своєрідний елемент мови, який є головним героєм творів митця, його оригінальність і багатство мовних засобів. Вражає й те, що з одночасним тонким відчуттям слова автор закоханий у мову та звичаї своїх земляків, любить свій край, пишається своїм народом [41]. Варто зазначити і те, що мовні засоби романів Мирослава Дочинця є самодостатніми, вони визначаються стилістичними особливостями творчої особистості письменника, художніми якостями образного мислення, його естетичними настановами.

Отже, стиль – це відкриття внутрішньої форми, художнього змісту твору і навіть комплексу ознак авторської виразності, відкриття нових образотворчих засобів вираження сутності світогляду. Це і є центр конкретної літературної майстерності, створення такої мотивованої системи, де елементи художньої форми, її лексичні структури, синтаксичні фігури, тропи, функціонуючи в заданому напрямку, вибудовують індивідуальну стилістичну домінанту.

Видатний письменник дає своїй мові, поетичному слову нову трансформацію, яка вписується у відповідні смислові зв'язки, аби відмовитися від «буквального» шаблону вираження. Йдеться про видозміну словесних форм та позатекстових значень, підпорядкування їх процесу естетичного сприйняття твору [41]. Індивідуальний стиль письменника на фоні національної мови відображає його індивідуальний світогляд і бачення через окремі специфічні мовні засоби або їх оригінальне авторське використання в цілому.

У ході дослідження встановлено, що доступність, простота та глибина суджень Мирослава Дочинця як автора, залучення прикладів зі свого життя та утвердження християнських цінностей становлять смислову підсистему його мовної творчості. У цій підсистемі актуалізуються слова, пов'язані з поняттями «робота», «батьківщина», «доля», «життя», «любов», «мир», «щастя», «жінка», що є одночасно стилістичними особливостями мови української літератури початку ХХІ ст. У словесній картині художнього світу автора загальноживані слова, діалектизми та окремі зображально-виражальні засоби сприймаються як невід'ємні елементи тексту, стилістичні одиниці.

1. 3. Лексичні одиниці як носії ідіостилю прози М. Дочинця

Про авторську мовну картину світу та ідіостиль письменника Р. Теребус зазначає наступне: «кожен митець має свою картину світу» [55, с.70]. І в цьому ракурсі основними складовими індивідуального стилю письменника також є «композиція творів, їх теми, художній зміст, стилістичні прийоми, часовий колорит, багатство авторської мови, а також стилістичні чинники, серед яких важливе місце надається авторському світогляду» [55, с.70-71]. Він також зазначає, що на формування індивідуального стилю письменника впливають епоха, суспільно-історичні умови, ідеї тощо. Мовна картина світу письменника, відповідно до його

ідейно-художньої позиції, конденсується в цілісну систему, створену мовними засобами, якими користується автор» [55, с. 70-71].

Мирослав Дочинець є закарпатським українським прозаїком, публіцистом, видавцем, членом Асоціації українських письменників. На думку дослідників, Мирослав Дочинець пише художні твори, де своєрідним центром виступає національний характер зі своєю ментальністю, специфічним мисленням і ставленням. У своїх творах письменник культивує образ життя українського народу та порушує проблему розпаду патріархальної родини, досліджує процес формування духовних і соціальних настанов підростаючого покоління.

Тематика творчості Мирослава Дочинця є своєрідною і глибоко індивідуальною. В його творах не тільки по-новітньому зображено суспільство і людину в ньому, але і філософськи осмислено їх взаємозалежність.

Проза М. Дочинця часто обрамляється жанровим визначенням езотеричної літератури (від грецького «внутрішній») та позначає специфічний погляд на внутрішньо містичну сутність людського життя. Однак людині пропонується не втеча від зовнішнього світу, а навпаки – активне входження у світ та існування у ньому. В результаті читання читач не відчуває жодного дискомфорту та сподівання на блага цивілізації. Він просто вибирає правильний набір благ відповідно до встановленої ієрархії цінностей. І в цьому теж виявляється якась риса літературної ідіосинкразії: змусити читача думати та вибирати.

Дбає автор і про стилістику своїх творів. За словами самого автора, його стиль – «це розстановка слів у такому порядку, щоб на фразу чи абзац можна глянути збоку і згори – як на виноградну ягоду, обтічну, прозору, ароматну» «це розстановка слів у такому порядку, щоб на фразу чи абзац можна глянути збоку і згори – як на виноградну ягоду, обтічну, прозору, ароматну» [24, с. 87]. В одному інтерв'ю С. Козаку Мирослав Дочинець висловив своє бачення авторського стилю творчості, він говорив, що

творчість завжди протилежна, оскільки це це подолання штампу, порив до внутрішньої свободи, воз'єднання з Світовою душею, а тому і постійний опір. Опір сірості, дурості та злоби. Також письменник говорив, що більшість свого життя був успішним у журналістиці та вважав це нормальним, оскільки не непотрібно виривати журналістику з душі, як дикий бур'ян тому, що слово прийшло на зміну слова, і це є службою слову. Відомий письменник стверджував, що слово не судить та не навчає, як газета, воно прощає і надихає, зміцнює в боротьбі з самотністю, а от газета висушує мозок та серце, проте добра книга наєдає свіжість, як красива жінка.

М. Ісак вважає, що слово Мирослава Дочинця – як «глина вправного гончара чи скульптора – він ліпить із нього горщик нашої уяви, формує плоть нашої генетичної пам'яті. У його розповіді ти поринаєш ніби в бездонне гірське озеро з чистою блакитною живильною водою, ніби пливеш у небі: на одній зі сторінок таке відчуття, ніби хочеш вдихнути щось інше, рідше – таке перенасичене, густе у початок – опис карпатської природи. Здається, що вас переповнило, і ви не могли відірватися, як спекотна погода, від холодної води, що проникає до зубних нервів, від лісової криниці» [21, с.130].

Варто зазначити, що лексичні одиниці, зафіксовані у творчому доробку М. Дочинця, надають особливих художніх якостей палітрі творів видатного митця, витворюючи його оригінальний ідіостиль, використовуються задля посилення емоційності, виразності, задля додавання твору мистецтва колориту закарпатського краю. Серед основних рис самобутності закарпатського письменника науковці відзначають інтелектуальність твору та специфічну «лексикографію письма», неповторну стихію мови, яка є головним героєм творів митця, її оригінальність і багатство, особливу роль у творах митця.

У своїй творчості письменник досить часто звертається як до загальноживаних, так і до діалектних слів, що існують в розмовній мові.

Він використовує ці мовні одиниці задля характеристики персонажа, задля опису його дій, вчинків, стосунків з іншими персонажами, а також задля пояснення стану предметів, явищ чи дій. «У текстах поряд із загальноживаною лексикою часто використовується розмовна лексика та діалектизми, часто функціонують неологізми. Ще однією особливістю його творів є часте використання фразеологізмів, прислів'їв та приказок, що надає мові творів виразності. Одним із характерних засобів відображення у творах є використання художніх засобів, зокрема епітетів і метафор. Важливе місце посідають заголовки творів М. Дочинця, які містять певну інформацію, певний інформаційний зміст («Горянин» та ін.). Завдяки їм тема чи ідея твору передається в стислій формі».

Найвиразніше особливості ідіостилю автора виявляються у вживанні ним діалектної лексики. «Діалектна лексика у художніх текстах є стилістично маркованою на основі її позалітературної основної форми функціонування. Літературна мова та діалекти виступають двома основними функціональними різновидами мови в загальному, між ними відбувається постійна взаємодія та взаємовплив з різним ступенем інтенсивності у різні хронологічні періоди» [28, с. 92].

Доречно використана діалектна лексика в художньому тексті є яскравим виражальним засобом, адже «діалектне слово в словнику – це літературне слово з територіально-літературним «портретом», а діалектне слово в тексті – це стиль, вираз, засіб художня конкретизація», – вважає А. Зеленько [29, с. 36].

П. Ю. Гриценко стверджує, що «діалектизм у художньому творі є одним із проявів багатогранного процесу взаємодії діалектів і літературної мови: вплив літературної мови прискорює стирання мовленнєвих відмінностей, перебудовуючи їх структуру, змінюючи функцію їх елементів; водночас літературна мова живиться діалектизмами як засобом реалізації художнього задуму» [13, с. 32-38].

Власне діалектизми можна розділити на 3 основні групи: фонетичні, граматичні та лексичні. Лексичні діалектизми поділяються ще на три підгрупи: власне лексичні, етнографічні та семантичні. Власне лексичними діалектизмами називаються окремі діалектні синоніми до певних загальнонародних слів, етнографічні діалектизми зазвичай передають місцеві реалії, які використовуються лише на певній території, семантичні діалектизми – це такі слова, які в діалекті мають відмінне значення від широко використаного загальнономовного. Слід зазначити, що у своїй творчості Мирослав Дочинець використовує в більшості випадків лексичні та іноді етнографічні діалектизми для відтворення місцевого колориту.

Докладну класифікацію функцій діалектизмів у художній мові розробила професор Л. Г. Самотик, вона виділила декілька основних «функцій діалектизмів у художньому творі, а саме:

1. Моделювання – передача справжнього народного мовлення, що забезпечує реалістичний прийом у літературі. За допомогою діалектизмів письменники художньо моделюють, тобто створюють образ регіонального мовного середовища.

2. Характерологічна функція – використання діалектизмів у мові героя для її характеристики: соціальної (мова селянина, неосвіченої малокультурної людини; людини з народу, що несе глибокий національний світогляд тощо); за територіальною належністю (мова особи, яка народилася і виросла на певній території); індивідуальні особливості мови персонажа.

3. Номінативна функція (іменна) зазвичай здійснюється через етнографію – слова, що позначають специфічні для культури регіону предмети та явища, що не мають відповідників у літературній мові.

4. Емоційна (емотивна) функція – передача через діалектизми суб'єктивного ставлення до вираженого як героя, так і автора твору.

5. Кульмінаційна функція – використання діалектних ознак для привернення уваги читача до певного слова. Воно здійснюється, по-перше,

за допомогою прийомів відступу від правил орфографії чи граматики або через введення в текст слів, чужорідних для системи літературної мови. Кульмінаційна функція – через контексти.

6. Естетична функція пов'язана з увагою до діалектизму як слова, що має особливі властивості, порівняно з літературною лексикою. Діалектизми можуть бути ключовими словами у творі, внесеними в заголовки. Художній текст може поглибити зміст діалектизмів, створити для них другий смисловий план.

7. Фатична функція діалектизмів пов'язана з особливим образом автора – близької своїм героям людини з народу та не цурається діалектного слова читача» [46, с.84].

А. С. Зеленько визначив «у мові художньої літератури такі функції діалектизмів: комунікативну, етнографічну та естетично-експресивну. Комунікативна функція «полягає в тому, що письменник, використовуючи діалектні елементи рідної мови чи діалекту в мові героїв та мові автора, свідомо чи несвідомо вживає їх замість слів літературної мови»» [29, с. 31].

Сутність етнографічної функції полягає у тому, що «лексичні діалектизми передають певну інформацію про матеріальну культуру жителів певної місцевості», а «фонетичні, морфологічні, словотвірні та синтаксичні елементи діалектного мовлення вказують на їхню національність» [1, с. 68-69].

Виразно-експресивна функція в художніх текстах служить «для типізації та індивідуалізації мови героїв з метою поглиблення опису реальної дійсності, відображеної в художньому творі» [1, с. 33]. Слід зазначити, що кожна з цих функцій використовується в аналізованому художньому творі.

Описуючи побут Карпат, місцеві звичаї, вірування, Мирослав Дочинець вводить у канву творів безліч діалектизмів, зокрема значну кількість етнографічних. Письменник використовує ці слова не тільки тому, що хоче познайомити читача з особливостями діалекту, а й тому, що

багато понять не мали відповідної літературної назви. Це назви деяких будівель, начиння, їжі, начиння, одягу, взуття, музичних інструментів, тварин і рослин. Усі зафіксовані діалектні слова ми спробували поділити на тематичні групи в другому розділі.

Твори М. Дочинця густо перемешуються авторськими художніми засобами, успішно вплетеними у його твори. Використання індивідуально-авторських художніх словосполучень, зображально-виражальних засобів оновлює багатство мови, а також збагачує та індивідуалізує мову самого автора, посилюючи емоційно-експресивну дію на читача. Зображально-виражальні засоби мають особливе значення, вони надають експресивності та виразності розповіді. Саме оформлення та використання авторських художніх засобів є яскравим показником індивідуального стилю письменника. Особливо яскравими і оригінальними у творчості М. Дочинця є метафори, якими він описує зовнішній світ природи та почуттів людини.

Метафора є найбільш поширеним тропом, який найбільше досліджується мовознавцями та використовується письменниками у власних творах. Метафорою є слова, словосполучення та вирази, вжиті в переносному значенні, побудовані на аналогії, тобто подібності. Основними різновидами метафор є стерті, індивідуально-авторські та образні.

Щодо Мирослава Дочинця, то слід зазначити, що в своїх творах він вживає виключно індивідуально-авторські метафори, цим викликаючи у своїх читачів захоплення та надає експресивного відтінку своїй власній творчій манері. Також зрідка зустрічаються й образні метафори, які виконують лише додаткову функцію для зображення певних станів, подій чи характеристик.

Як рису ідіостилю М. Дочинця визначають також інтертекстуальність як механізм конструювання художньої структури його творів. Інтертекстуальність ідіостилю письменника досягається в тому

числі вживанням у певному контексті тих чи інших власних найменувань – антропонімів, топонімів, слів, що у певних контекстах сприймаються як власні ціннісні найменування.

Романи автора глибоко закорінені в літературну традицію, до прикладу, у «Вічнику» на різних рівнях тексту помітні асоціативні перегуки з «Робінзоном Крузо» Д. Дефо, пенталогією про Шкіряну панчошу Джеймса Фенімора Купера, «Тигроловами» й «Садом Гетсиманським» І. Багряного, романами В. Арсеньєва «По Уссурійському краю» й «Дерсу Узала», «Тінями забутих предків» М. Коцюбинського, філософськими концепціями Сократа, Платона, Г. Сковороди, книгами Екхарта Толле, Порфирія Іванова, Миколи Реріха, Даниїла Андрєєва, Геннадія Малахова .

Інтертекстуальний «простір» роману «Горянин» не настільки поліфонічний, але його семантичні константи помітні «неозброєним оком». Автор охоче апелює до Нового завіту, застосовує прийом автоцитації – наводить фрагменти з роману «Вічник». Але концептуальним текстом-донором для М. Дочинця стали не ці тексти, а повість Ернеста Гемінгвея «Старий і море».

Ідіостиль письменника зазнав з часом певних трансформацій. Перші два романи критики вписують у дискурс масової літератури. На це вони мають кілька причин. По-перше, потяг автора до пригод та екзотики (з метою порушити читацький інтерес); по-друге, ці твори органічно впадають у так зване русло «мотиваційної літератури», що обслуговує потреби масового читача. У «Вічнику» М. Дочинець дає щоденні поради (що є, коли вставати, як поводитися у конкретних ситуаціях тощо), а в «Криничарі» обігрує актуальну безпрограшну тему: як залучити гроші та досягти успіху у фінансових справах [41].

У «Горянині» самодостатня пригода, елементи містики й екзотики поступаються місцем глибшому психологізму й філософізму. «У цій книзі більше правди в житті, ніж у Криничарі, і більше духовної правди, ніж у

Вічнику», – так окреслив специфіку роману Горянин сам автор. Ознайомившись із текстами романів М. Дочинця, ерудований читач може помітити, що принципово нового автор не пропонує, що його рецепти щастя старі як світ, адже сьогодні, розмірковуючи про сенс життя, сказати щось зовсім нове важко, та й майже неможливо [41].

Отже, характеризуючи лексичні засоби як носії ідіостилю автора, слід зазначити, що в авторських художніх текстах тематичні групи відрізняються за кількістю одиниць; найбільші з них – на позначення дій, вчинків, поведінки, діяльності людини по відношенню до чогось; якості, ознаки, стану предмета, явища, дії; характеристики, властивостей та якостей людини; фізичного та емоційного стану людини.

Автор активно послуговується загальноживаними словами і діалектизмами. Діалектизми в художніх текстах виправдані тоді, коли вони необхідні для кращого опису зображуваних осіб, сцен, подій; коли вони зрозумілі з контексту читацької аудиторії – тобто ніщо не затьмарює зміст твору; якщо вони використані з почуттям міри, тобто кількісно та якісно не порушують художньо-естетичних вимог твору. Використання діалектизмів у творчості Мирослава Дочинця цілком виправдано, оскільки ці мовні ознаки використовуються для характеристики персонажів, відтворення колориту описуваних подій, явищ, процесів, зображення життя та побуту українського народу.

Автор приділяє велику увагу відтворенню різноманітних проявів життя людини, стану предметів та явищ. Він намагається розкрити всю гаму людських почуттів. М. Дочинця цікавила як зовнішність людини, так і внутрішній світ героїв. З'ясувалося, що автор часто використовує метафори як зображально-виражальні засоби для характеристики людини, порівнюючи людину з певною твариною, рослиною або іншими предметами та явищами.

Інтертекстуальний «простір» роману «Горянин» є поліфонічним. Інтертекстуальність ідіостилю письменника досягається в тому числі

вживанням у певному контексті тих чи інших власних найменувань – антропонімів, топонімів, слів, що у певних контекстах сприймаються як власні ціннісні найменування.

Висновки до I розділу

Отже варто зазначити, що індивідуальний стиль письменника – явище досить складне. У сучасному науковому дискурсі існують різні концептуальні підходи до сприйняття та визначення категорії індивідуального стилю письменника та його особливостей. У наукових джерелах визначення «індивідуальний стиль автора» головним чином трактується як сукупність ознак творчого почерку, що відрізняє твори одного письменника від творів інших митців.

У ході дослідження встановлено, що доступність, простота та глибина суджень Мирослава Дочинця як автора, залучення прикладів зі свого життя та утвердження християнських цінностей становлять смислову підсистему його мовної творчості. У цій підсистемі актуалізуються слова, пов'язані з поняттями «робота», «батьківщина», «доля», «життя», «любов», «мир», «щастя», «жінка», що є одночасно стилістичними особливостями мови української літератури початку ХХІ ст.

У словесній картині художнього світу автора загальноновживані слова, діалектизми та окремі зображально-виражальні засоби сприймаються як невід'ємні елементи тексту, стилістичні одиниці. Характеризуючи лексичні засоби як носії ідіостилю автора, слід зазначити, що в авторських художніх текстах тематичні групи відрізняються за кількістю одиниць; найбільші з них – на позначення дій, вчинків, поведінки, діяльності людини по відношенню до чогось; якості, ознаки, стану предмета, явища, дії; характеристики, властивостей та якостей людини; фізичного та емоційного стану людини.

Мирослав Дочинець приділяє велику увагу відтворенню різноманітних проявів життя людини, стану предметів та явищ. Він намагається розкрити всю гаму людських почуттів. З'ясувалося, що автор часто використовує метафори як зображально-виражальні засоби для характеристики людини, порівнюючи людину з певною твариною, рослиною або іншими предметами та явищами.

Інтертекстуальність ідіостилю письменника досягається в тому числі вживанням у певному контексті тих чи інших власних найменувань – антропонімів, топонімів, слів, що у певних контекстах сприймаються як власні ціннісні найменування.

РОЗДІЛ II
ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ
МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ «ГОРЯНИН. ВОДИ ГОСПОДНІХ РУСЕЛ»

2. 1. Роль діалектизмів у досягненні художньої переконливості у романі М. Дочинця «Горянин. Води господніх русел»

Одним із письменників, який масштабно використовує у своїй творчості закарпатський діалект, є Мирослав Дочинець, родом із чудового мальовничого містечка Хуст, що на Закарпатті. Мирослав Іванович своїми творами намагається передати читачам колорит свого рідного куточка за допомогою слів-діалектизмів, які належать до закарпатського діалекту та його говірок. Роман «Горянин. Води господніх русел» є одним з найхарактерніших з погляду використання автором діалектної лексики. Ми спробуємо описати лексичні діалектизми та проаналізувати їх семантичні групи та встановити стилістичну роль на матеріалі роману відомого сучасного українського письменника.

У романі М. Дочинця можна виділити діалектизми багатьох семантичних груп.

Найменування родинних зв'язків. На відміну від загальновідомих літературних слів *мамо, тату, дядьку, тітко*, у романі для найменування родинних зв'язків використовуються такі діалектизми, як *наньо, нянько, татуньо, дідо, мамка*: «**Мамко**, чому наш хліб такий смачний?» (1, с. 52); «Так мій **татуньо** замолоду кликав маму, коли йому банувалося без неї в долині. Коли заходила мова про діда, то автор зазвичай називав його **дідо**: *Хто, як не той дідо Микула, учив його...*» (1, с. 78). Дядька по батьковій лінії у романі названо *стрий*, а по материній – *вуйко*: «Так казав **вуйко** Тимко, даруючи йому картину з дивним деревом» (1, с. 128); «Що рукатий чоловік не зробить? – *смішкув, бувало, стрий Матій*» (1, с. 54). Діалектними словами автор також називав тих, хто є найдорожчими для своїх батьків –

дітей. Дівчика, а саме донечка у закарпатському говорі є *дівочкою*, а от хлопчик – *хло'*: «*Випий собі, хло', келишок сливлянки. Загрієшся, обночуєшся, а з першою росою збіжшиш у діл*» (1, с. 26.); «*На крик хтось приспів і вздрів в колоччі дитинча. Що ручкою перебирало нитки. Змили писклю – дівойка!*» (1, с. 276). Загальна назва слова діти, згадувана у тексті, у закарпатському говорі – *дітваки*: «*Добрий – дурному брат. Сама дурна, і дітвака дурному учить*» (1, с. 52).

Найменування майнового стану. На позначення соціального і майнового стану такі статуси як господар та господиня позначаються, як *газда* та *газдиня*: «*Його мати, спостерігши меткість і розважливість невістки, поволі поступилася їй становцем першої газдині*» (1, с. 38); «*Газди чекали на його роботу роками*» (1, с. 136).

Найменування родинних звичаїв. Щодо діалектизмів на позначення родинних звичаїв закарпатського народу, дуже цікавим є діалектизми, якими позначається запрошення на весілля: «*Просив пан молодий і паніка молода, абисьте загостили до них у суботу на свайбу. Та дуже просили, абисьте прийшли, абисьте їх хижу не обійшли*» (1, с. 52). Діалектизмами *пан та паніка молоді* називають нареченого та наречену, діалектизм *абисьте* означає щоб ви, а традиційне свято весілля називається *свайба*. Таке запрошення використовують і донинні, проте звучить воно трішки інакше: «*Просили батько й мати, і ми дуже просим, щоб ви завітали до нас на весілля*». Таким чином, діалектна лексика є прикладом для наслідування.

Найменування з оцінними значеннями. Дуже часто автор у своєму романі використовує діалектизми із оцінним значенням на позначення осіб, а саме *цімбор*, що означає товариш: «*Ось так, цімборе, відкушують нам живе, – мовив старий. – Тобі лапу, а з-під мене – землю*» (1, с. 133). Дівчину легкої поведінки автор називає *повійницею*, а от людину знівечену, яка викликає співчуття, *небораньком* чи *неборакою*: «*Не треба було, неборанько, кидати в Ріку той кривавий ніж...*» (1, с. 39). Дуже

цікаво за інтимною ознакою автор називає коханців – *любасами*: «Добрый з тебе *любас*, та чи надовго: на ніч, на день, на тиждень?» (1, с. 70).

Найменування осіб за певними ознаками (віковими, національними). У романі також вжито діалектизми, які характеризують осіб за певними ознаками. Так, парубків, зрілих хлопців автор називає *легінцями*: «*Легінь* ніс закурений старий казан (ачей ще від монголів) казан, а вона, боса, – ясношкірі чоботята, перекинуті через плече» (1, с. 71). Осіб, які однакові за віком, автор називає *перевесниками*: «Давно вас хочу розпитати про Василену. Ми з нею *перевесниці*» (1, с. 89). Зустрічаються у романі діалектизми, що позначають осіб за національними ознаками, наприклад, *волохи*, що мають інші значення: «Називали їх «*волохами*» (по-давньому – *вівчарі*), бо завіяні з румунських кресів» (1, с. 7).

Найменування одягу і предметів вжитку. Найбільш значну частину діалектної лексики позначають назви, які є назвами одягу та взуття, наприклад, штани у творі – це *гаті* чи *ногавиці*: «Батько його пропив у Мошка і корову, і царину, і *гаті* на собі» (1, с. 214); «Старий ледве встиг вхопитися мотузкою за узвишся, як лавина каламуті шибнула за ним, закрутилася в заводі, біла хвилями у свіжі краї, як чорт *ногавицями*» (1, с. 289). Паском є *гачник*, а люлька – *піпа*: «Літні чоловіки в червоно-коричневих або темно-сірих полотняних штанах, підперезаних хто *гачником*, а хто широким поясом, у який можна застромити і ніж, і люльку-*піпу*, і кисет з тютюном, і гроші, і свячену травичю для оберегу» (1, с. 72). Одяг названо *лахами* чи *уберям*: «В суботу він прав *уберю*» (1, с. 174); *крисанею* – чоловічий капелюх з прикрасами: «Його *комірчина*, *постеля*, *крисаня* і навіть старий *пес*, що любив *дрімати* поряд, *пропахли сивухою*» (1, с. 241); *сардаком* – верхній одяг з домотканого сукна, оздоблений вовняними нитками: «Коли сідали на *перепочинок*, бігав за водою, збивав *куряву* зі *святочних сардаків*» (1, с. 215). Взуття названо *взуванкою* чи *обуванкою*: «Розповідала, що ту *взуванку* справив *заїжджий*

румун» (1, с. 71); щодо видів взуття, то це *чуні*, *румунки* – чоботи із сап'яну, в'язані вовняні шкарпетки – *капчурі*, *полуботки* – напівчобітки: «Чим більше баба старіла і марніла на лиці, сап'янові **«румунки»** не те що зношувалися, але їй, здавалося, відновлювалися, коли їх перед празником витягали зі скрині» (1, с. 69); «Взуті юні відданиці у шнуровані чобітки і м'які кожанки поверх білих **капчурів** із червоними смугами» (1, с. 73); «Але придверник того чекав: з усієї сили затопив носком **чуні** Йонкові в груди і беззубо оцтерився» (1, с.229); «Зате добре було ногам, бо **полуботи** розмogli в баярах і, здавалося, не так муляли» (1, с. 205).

Автор використав і діалектизми на позначення прикрас, зокрема, намисто в тексті названо *пацьорками*, а також згардою – прикраса з монет, намистин та металевих хрестиків: «Важкі **намиста**, низинки бісеру і скляні **пацьорки** громадаються на грудях» (1, с. 73); «Під одягом лежала Тимкова **згарда**. На ній залізний натільний хрест із сонцем всередині» (1, с. 256).

Найменування природи і ландшафту. Доволі значну частину діалектних слів використано для опису місця подій, тобто у творі значна частина діалектизмів є позначеннями географічних та природних назв. Це такі діалектизми, як *полонина* – безліса ділянка високо в горах, яка призначена для пасовиська: «У нас усі цікаві, – напустив значущість на простувате обличчя молодий сором'язливий голова села під самою **полониноюю**» (1, с. 5); *зворина* – вузька щілина між горами: «Всі побратими відлетіли в спасенне небо, а він залишився сидіти над прірвою і плакав, плакав. Аж доки сльози не заповнили цю **зворину**, а сам він закам'янів» (1, с. 67); *бердо* – у значенні урвище: «Тижнями никав майстер лісовими облазами й **бердами...**» (1, с. 140); *плай* – гірська дорога: «Дрімали потривожені гори, лежали мертво поширамовані **плайі**, стояли понуро дерева, очікуючи завтрашнього присуду (1, с. 191); *царина* – сіножать та пішник – у значенні стежка: «Зодалік від курної дороги, від липких очей людських, під кучмастим наростом скелі, оточена поясом Ріки, мрійно лежала їх родова **царина**» (1, с. 15); «Йшли ледве наміченою стежкою. Він

придивлявся до неї з неприхованою тривогою – здогадувався, хто протоптав цей **пішник**» (1, с. 259). Також відповідні діалектні назви є позначенням водних об'єктів, зокрема, *чурило* – джерело, *поточина* – струмок, *бурчак* – струмок, *кадуб* – криниця та *габа* – хвиля: «Сюди Ріка не потикалася, а гнала навпростець **габи** на його випуклий берег» (1, с. 151); «Вони разом пили з лісових **кадубів** і разом спочивали» (1, с. 7); «Студені **бурчаки** нутроців гір, збігши в річище, нагрівалися насонценим камінням» (1, с. 84); «Тут, біля обістя старого, **поточина** ставала Рікою» (1, с. 15); «Там, під вербою, норить славненьке **чурило**» (1, с.122); Природними назвами ландшафту є: *пасло* – пасовище для тварин: «Там, де ще шість років тому було **пасло**, бризнули осинові підліски з красноголовцями» (1, с.117); *підбережина* – місцина під берегом: «А на третій день дійшов з кісьбою до **підбережини**» (1, с. 14); *зарінок* – місце, устелене галькою, що знаходиться біля річки: «На **зарінок** чорною плахтою лягло вороння – чей вода принесла якусь мершу?» (1, с. 6); *закрайок* – крайня точка чи частина певної місцини: «Цілим крем'янистим спадом, від **закрайка** букового праліса до урвища, збігали золотисті хвилі розкішного цвіту» (1, с. 113); *зад* – задня частина обійстя: «Вечері йшов на **зади**, до джерельця з буркотом...» (1, с. 13). До природних явищ, які передаються діалектними назвами, належить *ватра* – у значенні вогню, багаття: «З вечорової **ватри** потягнуло димом, і око старого здригнулося й зволожилося» (1, с. 62);

Найменування предметів побуту. У романі «Горянин» Мирослав Дочинець використовує й діалектну лексику на позначення предметів побуту для того, щоб відобразити національний колорит життя звичайних закарпатських селян. До побутової лексики можна віднести діалектні слова на позначення речей господарського призначення та їжі. Автором у тексті було зазначено такі діалектизми на позначення страв: *банош* – головна страва на Закарпатті, яка готується з кукурудзяного борошна; *бринза* – різновид посоленого сиру, який довго зберігається; *квасівка* – рідка страва з сушених грибів з квашеною капустою, заправлена меленим перцем,

часником та зеленню; *когутик* – солодкий півник, карамелька; *паленка* – горілка; *цукрик* – солодощі: «*Беріть цукрики, – відмахувався той*» (1, с. 274.); «*Баба, витеребивши з подолу мідний гріш, купувала солодкого когутика – скалку перепаленого цукру на вербовій трісочці*» (1, с. 76); «*Після баби залишилися чоботи жовтавої шкіри на шнурівці і рецепт грибної квасівки, яку до одного любили і якою пригощали найповажнішого гостя*» (1, с.69); «*Коли банош дійшов, перевернув казан на дошку, ниткою накраяв кусні, розніс по мисках, насипаючи поряд зеленувате кришиво бринзи*» (1, с. 22); «*Заходила неділя – ладився празниковий вівчарський банош*» (1, с. 22); «*Ковтнув паленки, та вона ще гірше розпекла нутрощі*» (1, с. 160).

Найголовніша святиня українського народу – хліб та його різновиди, означені різними діалектними словами. Наприклад: *паланиця* – це хлібець випечений із залишків тіста від хліба: «*Бувало, що око не розраховувало мірки, і тоді залишався ще кавалець тіста на паланицю (так тут кажуть)*» (1, с. 50); *коврій* – весільна паляниця: «*Та паном хлібного роду був коврій. Величезна паляниця – колесо з діркою. Пекли його на весілля*» (1, с. 51); *корачун* – різдвяна хлібина: «*Святочні роди хліба. Отож, Великодня паска чи Різдвяний корачун*» (1, с. 51); *балабушка* – перепічка: «*Добре, хто зміг змастити балабушку гусячим пером, умоченим у збите з цукром яйце*» (1, с. 51); *попелюх* – хліб на сироватці, що печеться у загорнутому жару: «*Того вечора він спік собі попелюх і мав той смак до стоту материнського хліба*» (1, с. 53); *підпалок* – перепічка: «*Це не хлібина, це підпалок. Лише печеться він одним духом, для скорої потрави*» (1, с. 49); *юрівник* – хлібина у вигляді калача: «*Його пекли з пшеничного борошна, але сплітали в кругле перевесло. Після освячення вішали під образами, щоб дочекатися ярування. І коли щасливо обсіялися до Юрія, клали юрівник на подячний стіл*» (1, с. 51); *ощипок* – виріб із прясного тіста: «*Таким робом пеклися й ощипки, лише з вівсяної муки*» (1, с. 50); *богач* – корж із кукурудзяної муки: «*Розплекскані коржі богача випікали з*

кукурудзяної муки *прямо на плиті*» (1, с.50). Ще одним різновидом, який закарпатці відносили до виробу із хліба, був *налисник* – спечений хліб з тіста, завернутий в капустяний лист: *«Так же, як і попелюх, випікалися й налисники, лише тісто загорталося в капустяний лист»* (1, с. 51).

До побутової діалектної лексики відносяться також *слова господарського призначення*. Це такі слова, як *бесаги*, *сакви* – сумка на плечі: *«Бесаги різко пахли старим сиром і залежаним листом»* (1, с. 7); *втиральник* в значенні рушник: *«Навіть найпростіші втиральники і стирки з грубого «товстина» тітка прикрашала веселими когутиками чи конками»* (1, с. 281); *шкалик* чи *шкарлик* на позначення чарки: *«Шкарлик був вирізаний із буришину, який викидає на берег Балтійське море»* (1, с. 240), *обрус* – рушник, який використовувався як оздоба для житла чи на особливу подію: *«Обруси були для образів і для рам із світлинами, для княгинь-наречених, для непорочного крижма в колиску, для проводів небіжчиків, для сватів – плечові»* (1, с. 281); *скляниця* – тобто склянка: *«Файно тепер у них при столі: наїдки, скляниці, свічка кліпає, а над тим – гурма золотистих шовкових косиць»* (1, с. 116); *лежиця* – ліжко: *«Постіль – так кажуть в горах, а дідо називав її по-своєму – «лежиця»*. Очевидно від давнього слова «ложе» (1, с. 198); *гладун* – глечик: *«На перевернутих новаках – скиба кукурудзяного хліба і гладун молока»* (1, с. 299); *креденс* – буфет для кухні: *«Весь час, щоб видоїти хлопа, згадувала якісь диковинки. А він, засліплений любов'ю, радо те виконував. То ялівцеву скриньку з потаємним енцем, то крісельце, що годинами саме гойдалося, то креденс для начиння з ребристим склом гірського кришталю...»* (1, с.141); *чепелик* – карманний складний ніжик: *«Тоді намацав у кишені ніж – чепелик, що залишився йому від діда Микули. Ним він різав хліб і солонину, підстругував окоренки лопат»* (1, с. 292).

Найменування житла. Помітні також діалектизми на позначення житлових умов, тобто назви будинків та всього, що знаходиться довкола. Наприклад, хата в тексті роману називається *хижою*, щоб читач у своїй

уяві відчув експресію сільського життя давніх предків: «Тепер **хижа** дивилася на нього сивими більмами, як колись його кінь» (1, с. 11). **Гражда** – це будинок та все, що знаходиться біля нього, тобто оселя, приватна власність: «Бувало, десь у дальніх прислопах Матій віднаходив столітню **гражду**, аж сиву від віку» (1, с. 140); **кошара** – місце для тварин: «Стоголосою тривогою бляли в **кошарі** вівці» (1, с. 22); **шопа** – місце для зберігання господарського надбання: «Старий побіг до **шопи** і відрізав одну низанку риби» (1, с. 211), **під** – тобто горище: «Принишкли миші на **поді...**» (1, с. 43); **колиба** – житло пастухів: «Бувало, вони у своїх переходах натрапляли на покинуті займанки чи вівчарські **колиби** – сирітливі і вичахлі без людського духу» (1, с. 14); **стая** – житло пастухів літом, де переробляють сир: «Але верховинці зчаста днюють і ночують у горах, у вівчарських **стаях**, на просіках» (1, с. 51); **шпиталь** – місцева лікарня: «Сам би він не пішов до шпиталю, та хто його питав непритомного» (1, с. 14); **шинеблі** – поколото дошка для покрівлі даху: «І дощ залізними цвяхами сік **шинелі** на дахівці» (1, с. 8).

Найменування явищ природи. Діалектні слова у романі «Горянин» позначають явища природи, а саме рослинного й тваринного світу. Стосовно рослинного світу, вжито такі діалектизми: **васілик** – тобто квіточки васильки: «Приніс у вогкій шматині віхтик пахучого **васілика**, щоб посадити його на могилці» (1, с.145); **грань гір** – дуже корисна трава – ісландський мох: «Двічі на день, щоб зігріти нутро, старий запарював ісландський мох. За берегометами, під самою полониною, це зілля слалося між камінням сивими кудлами. Тут його називали «**грань гір**» (1, с. 271); **команичка** – трава-конюшина: «Були рукави на ружі маки, були з веселковими птицями, з «тройзернятами», з «хрещатою **команичкою**», з «винними галузками», зі «стебличатими стовпцями» (1, с. 282); **топтун** – дика гречка: «За п'ять ступнів від порогу цвів білий зірчастий **топтун**» (1, с.131); **козодрис** – квіточка анемона, яка росте в гаю: «От-от

проб'ється з-під неї ряс, зацвіте покрівцем козодрис із ніжно-білими похилими голівками» (1, с. 287).

Відповідно також зафіксовано певні діалектні назви тваринного світу. Це назви тварин, птахів, плазунів та риб, наприклад *когут* – півень: *«Когут піє, когут піє, куриця кокаче / Стара баба блюда мие, молода не хоче» (1, с. 30); потятко* – пташка: *«Головне – аби винадити його солов'я з кущів, а тоді дві-три сороки насідають на маленьке потятко, скубуть його на льоту й тиснуть до води» (1, с. 208); бузьок* – тобто лелека: *«Якось ламано, як оглушений бузьок, придибав старий до східців і припер двері ключкою» (1, с. 9); маржсина* – худоба: *«І далі пасли маржсину, вирубували і випалювали хаці, відвойовуючи собі скупі царинки» (1, с. 167); гадина* – плазун, змія: *«Ні, гадина ще цього літа не переповзла через справдешнє грибовище» (1, с. 79); вуйко* – тобто не лише дядько, ведмідь: *«Так звіролови називають широку дубову борону з гострими залізними кілками. Її приховують на ведмежій тропі, а самі чекають у засідці, коли вуйко Мигаль настромить на цвяхи й почне від болю танцювати...» (1, с. 260); пструг* – різновид риби, а саме форель: *«А чуєш, як залопотіла згряя пстругів коло Зрячого Каменя?» (1, с. 64); набрід* у значенні сліду звіра: *«Він називав звірячі сліди «набродами» і хмурився чи сміявся над ними, як над захоплюючим письмом» (1, с. 256).*

Найменування знарядь праці. Значна частина діалектизмів позначає знаряддя праці, зокрема *гринджоли* – сани для перевезення чогось: *«Душло підігнав під себе. Легкі яворові гринджоли аж просилися в сніжну колію» (1, с. 268); литовка* – коса: *«Косив три дні по ряду, дрібно виклепуючи литовку» (1, с. 41); бартка* – сокира: *«Не ложкою, а барткою себе годує, під голову кладе не подушку, а топорище» (1, с. 139); мастерики* – тобто інструменти: *«Залізний мастерик звільняв від іржі і змащував...» (1, с. 41); стусло* – ніж для чистки дерева від кори; *васернас* – як кажуть майстри, «рівень»: *«А стусло, васернас і мідний циркуль – батьків набуток, привезений з Колими, від німецьких полонених» (1, с. 41).*

Найменування міфологічних істот. Закарпаття – це місцевість, яка містить велику таємничість. З певних джерел можна відзначити, що це край, в якому проживають мольфари та часто твориться містика. Відповідно, в романі також зафіксовано певні діалектизми на позначення міфологічних істот. Це такі слова, як: *нявка* – мавка, лісова вигадана красуня; *водянець* – злий річковий дух, що приносить нещастя; *немза* – лісова міфічна істота, схожа на прибуду: «Вночі з вівканням, виттям і дикими окликами брали в оберт його царинку не спутані сили, бісилися **водянци** і **нявки**, оживала лісова **немза**, стогнали в бердах опирі і сам Полісун рідкими вигуками протинав хащі» (1, с. 130); *босорканя* – відьма, чародійка: «А ворітницю забивав дерновищем і вербовим кіллям, аби **босоркані** не сікалися обійстям» (1, с.277); *вовкун* – вовкулак, також міфологічна лісова істота: «Нехай я дикун і **вовкун** для людей, але ти мене розумієш» (1, с. 17).

Найменування абстрактних понять. М. Дочинець в романі «Горянин» використовує значну частину лексичних діалектизмів з абстрактною семантикою. Це такі слова, як *сороковини* – поминання померлих через сорок днів після смерті; *тижневини* – поминання померлих через тиждень після смерті: «Свинга, переказувала йому в лікарні двоюрідна сестра, зарізали на поминки, на **тижневину** та **сороковину** по старій» (1, с.12); *присловиця* – тобто приказка: «Шкода значить розуму» – пробивалося крізь його тривожні гадки другова дідова **присловиця**» (1, с. 42); *злоги* – пологи: «Гарячка недавніх **злогів**, – догадався старий» (1, с. 260); *погук* – у значенні виклик чи поклик, запрошення: «То коли мені прийти, отче? – Коли? Стягнемо матеріал, то дамо вам **погук**» (1, с.295); *гибіль* – велика частина чогось: «Дідо Микула знав цілу **гибіль** переказів і співанок про пана карпатських легінів» (1, с. 275); *притичина* – пригода, витівка: «Почалося це після тої **притичини** з мотузкою, на якій кухарка хотіла розвісити випрані рушники» (1, с. 188); *тик* – встромляння, потикування: «Перевесники, котрі ще топчуть ряст, давно навішують

скла на ніс, а він ще нічого – нитку старій засилує з першого **тику**» (1, с.7); **марниця** – у значенні дурниця чи дрібниця: «Зате ріка відкручувала холодом. Дорогий час йшов на **марницю**, на зігрівання» (1, с. 200); **фанаберія** – у значенні витівка: «Він уже звик до **фанаберії** старого» (1, с. 269); **бавка** – у значенні розваги чи забавки: «Перегородом той дурило утнув собі нову **бавку**: прив'язав до вільхи мотузок і, розхитавшись і обхопивши коліна руками, падав у воду бомбою» (1, с. 99); **познак** – у значенні прикмети, знаку чогось: «Якась нежива птиця вашого боку прилетіла через наш двір. Мені серце впало: що то за **познак** такий» (1, с. 136); **направа** – у значенні, щось виправити, налагодити: «Робота втомила і його, і знаряддя. Він відвів цілий день для **направи**. Полагоджував, що міг сам» (1, с. 46); **звізда** – у значенні зірки: «Вишивання велося двома нитками – грубим швом і тонкою стрічкою, в яку лягали ряди хвильок, кривульок, зубців, плетінок, віночків, **звізд** і ромбів» (1, с. 282);

Зазначити також можна й окремі діалектні **назви, що стосуються музики** – це **трумбета** у значенні трембіта: «Така трембіта (тут ще кажуть **трумбета**) вирізується з сухої «заснулої» молододі смеречини, що зросла на самій плішці гори» (1, с. 145).

Зустрічаються **діалектизми на позначення місяців**, для прикладу, березень називається **марець**: «Прийшов **марець** і розбудив гірський світ, розстебнув гудзики на кожусі робочого чоловіка» (1, с. 228); а зимові місяці – **зимники**: «Перший сніг не тривкий, як перше кохання. Це ще не місяць **зимник**, а передзимник» (1, с. 266). Зустрічаються діалектизми, що є словами з емоційним забарвленням: **чуперадло** – назва опудала: «Його підсліпувата хижка тепер нагадувала йому оте різницьке **чуперадло**» (1, с.53);

Більша кількість слів діалектного походження – це іменники, хоча трапляються і прикметники та дієслова, а також деякі прислівники. Їх кількість незначна, проте помітна у тексті.

Щодо прислівників, то у тексті роману зустрічаються такі діалектизми: *файно* у значенні добре, гарно, прекрасно: «Сіяла баба матіолу, щоб йому там **файно** пахло вечорами» (1, с. 78); *д'горі* у значенні вгору: «Дорога бралася **д'горі і д'горі**, і за старим цвинтарем її ковтав ліс» (1, с. 7); *глітно* у значенні тісно: «З понеділка на пошті було **глітно**, як у млині» (1, с. 47); *заживо* у значенні при житті: «Таким Петро ніколи не був **заживо**, хіба дітваком» (1, с. 19).

Стосовно прикметників, можна зазначити такі діалектизми: *зухабний* у значенні нахабний: «Оберігав, щоб не липнули до нього шерстинки і пил, здував тополиний пух, і головне – щоб лакомину з руки не вихопили ластівки, що в долині дуже **зухабні**» (1, с. 76); *рендешний* у значенні чемний: «І брала з собою його, **«рендешного»**, як казали в її мадярських краях, онука» (1, с. 72); *кізій* – козячий: «Пиття старий підсолоджував жменькою сухих ягід. Заїдав тонкими скибками **кізього** сиру» (1, с. 271).

У романі використано значну кількість діалектних дієслів, зокрема, такі: *банувати* у значенні сумувати: «Та мій татуньо замолоду кликав маму, коли йому **банувалося** без неї в полонині» (1, с. 25); *пукати* у значенні стріляти: «Коли я втікав до австріяків, від чужих «своїх», себто, до напrawdę своїх за духом і від сербів, за мною **пукали** з доброго десятка цівок» (1, с. 155); *загудити* у значенні заграти: «**Загуди** ми, гудачику, загуди...» (1, с. 35).

Зазначено також й певні діалектні частки: *най* у значенні нехай, *чей*, *ачей* у значенні можливо: «На зарінок чорною плахтою лягло вороння – **чей** вода принесла якусь мершу?» (1, с. 6).

Отже, проаналізувавши мову роману Мирослава Дочинця «Горянин», можна зазначити, що автор використовує доволі велику кількість діалектної лексики, за допомогою якої досягає у своєму творі великої художньої переконливості, точності відтворення мови персонажів та засвідчує цим етнографічну достовірність. Діалектна лексика у творі виконує різноманітні функції, зокрема, номінативну, експресивно-

виражальну, характерологічну. Так, застосування етнографізів письменником не тільки ознайомлює читача з колоритом закарпатського краю, а й називає чимало понять, які не мають відповідників у літературній мові, є відомими тільки в побуті Закарпаття. Діалектизми також вживаються для типізації характерів і виступають засобом образотворення, індивідуалізуючи мову персонажа, характеризуючи його як носія особливої ментальності, вербалізованої у говіркових особливостях. Важливою функцією діалектизмів у мові творів Мирослава Дочинця є досягнення художньої переконливості у відтворенні побуту, соціального середовища, обстановки тощо. Окремі з них можуть бути символами, знаками цієї ментальності, допомагаючи з'ясувати світовідчуття закарпатців. Саме діалектизми дають змогу зрозуміти матеріальну та духовну культуру жителів гір, які постають чинниками творення мовної експресії та колориту. Використання діалектної лексики створює широкий контекст для передачі народної культури, мови і світогляду закарпатського краю у романі М. Дочинця.

2. 2. Стилiстична роль власних назв у романі М. Дочинця

«Горянин. Води господніх русел»

Все, що ми любимо та поважаємо, потрібно, на думку М. Дочинця як письменника потрібно возвеличувати. Свою повагу до усього, що його оточує, Мирослав Дочинець у романі «Горянин. Води господніх русел» передає читачу, використовуючи власні назви. В «Енциклопедії сучасної України» зазначено, що: «Власні назви – це слова чи словосполучення, які позначають індивідуальні об'єкти, вони індивідуалізують певні найменування, вирізняючи їх з класу однотипних [66]. Для того, щоб вирізнити щось з ряду однотипних явищ, автор вдається до надання загальним назвам значення власних та зазначає їх у власному романі великими літерами.

Прикладом такого слововживання може слугувати головний герой роману – Горянин. Горянином можна назвати звичайну людину, яка проживає в гірських місцевостях та зазвичай займається звичайною господарською роботою, все своє життя присвячує праці. А от у романі автор нібито возвеличує цю особу, вживаючи це найменування з великої літери, цим же і присвоює йому ім'я – «Горянин», тобто дає нам зрозуміти, що ця особа є не звичайною, а індивідуальністю, має свою особливість: «– А чи є у вас якісь цікаві особистості? – Маю на увазі – чимось оригінальні чи самобутні... – Чудні чи що? – насторожився той. – Можна й так сказати. – Є один, але ... знаю? Вірунько, як звати Горянина? – Котрого?... – Та того, що з рікою воював . – А я не знаю. Горянин ... хіба його якимось інакше називають?» (1, с. 5).

Головний герой роману не хоче, щоб його називали якимось інакше, оскільки бути горянином – означає бути сміливим та відважним: «Я пастух... Я лісоруб... Я звіролов... Я горянин» (1, с. 163). З роману можна зазначити, що горянин – нескорена, сильна духом, витривала та незламна особистість, яка заслуговує поваги та є зразком для наслідування.

Мирослав Дочинець – людина, яка понад усе любить та шанує природу. Пишучи свої твори, автор намагається возвеличити її та віддати їй шану, охарактеризувавши за допомогою різних стилістичних засобів. Природу письменник порівнює з рідною ненькою, він вважає, що вона відіграє таку ж важливу роль в нашому житті: як мати народжує дитину та дає їй життя, так і природа створила все, щоб існувати в цьому земному житті. Автор запевняє, що її потрібно цінувати та оберігати, як близьку рідну людину, оскільки саме природа забезпечує більшу частину потреб людства та суспільства в цілому.

Стосовно любові та поваги до природи, автор індивідуалізує та надає характеру піднесеності такому природному явищу, як ріка. Таким чином, Мирослав Дочинець вирізняє Ріку як особливе природне явище. Ріка в романі стає символом життя і постійно позначається з великої літери. Вона

є головним героєм роману поряд з Горянином. Її можна назвати домінантним образом, що переважає у творі: «А **Ріка** – живіша від усього живого. **Ріка**, що стягує життя і силу з павутини джерел і потічків, мочарів і млак, лісових боліт і сирих моховищ, краплистих мрак і росяних рос» (1, с. 126).

Ще з давнини наші пращури вважали ріку священним місцем, яка поєднувала людину з Богом та поставала для багатьох дорогою. Вона уособлювала в собі особливу мудрість, незрівнянну силу, була джерелом життя та вічної молодості. Давні люди говорили, що ріка очищає душу та тіло та наділяє нас силою. Навіть за християнською релігією відомо, що кожна дитинка, яка з'являється на світ, повинна поєднатися з Богом. Таке поєднання відбувається через таїнство хрещення з використанням свяченої води. Ісус Христос, що охрестився річці Йордані, став спасителем цілого світу та подав нам настанову, що саме ріка є таїнством, що поєднує нас з Богом, а саме очищає наші душі.

У своєму романі «Горянин» Мирослав Дочинець возвеличує Ріку, стверджуючи, що вона може допомагати, що з нею можна поговорити та головне розуміти її, що вона може відчувати та навіть вбити. Вона антропоморфізується, набуваючи рис живої істоти: «**Ріка** сонно мружилася, як пес на люльку, і тихо лестилася біля його чобіт» (1, с. 6); *Ця Ріка... Тепер вона стишено, як приколисана дитина, щось морконіла в собі за плетеницею глодових і тернових кущів, що обсіялися жухким цвітом»* (1, с. 38); «Владарювала тут на повну силу, зачувши дику волю, тільки **Ріка**. Давня і сильна **Ріка**, що розділяла гори, протинала долини, сточувала каміння, вивертала дерева й забирила нестійкі береги» (1, с. 54).

Для Горянина Ріка була чимось Божественним, оскільки води її брали початок в Господніх руслах. Вона також була для нього долею та жінкою, домом та найкращим товаришем, який завжди вислухає та дасть певну настанову. Сам Горянин також вважав її своєю душею, оскільки саме Ріка

навчила його любові, терпінню, повазі та пошані до свого роду, та найголовніше – вірності, яка не кожному дана: *«Досі я слухав і чув тебе. Ти, твоя вода – ви мене зробили таким. І ці гори, які напувають тебе жерлами, а мене кріплять духом»* (1, с. 19); *«Ти, **Ріко**, вчила мене ще й незворотності кожної хвилини. І я помалу навчився подячно приймати те, що є. Те, що маю на щодень. Приймати себе таким, яким я є. Бо і я, як краплина, течу рікою свого роду, і хіба можу я бути інакшим, ніж моя родова ріка? Все мине, все перетече, почав розуміти я. Дід Микула любить ще й казати: «Якось жилося дотепер, проживемо й відтепер»»* (1, с. 100).

Також у романі «Горянин» уживаються автором власні назви на позначення духовних цінностей. Дуже часто зустрічаються слова Отче та Боже, які пишуться з великої літери. Використання таких слів свідчить, що звичайні гірські мешканці та, зокрема, Горянин, мають страх Божий та вірно сповідують християнство. Бог для них знаходиться в царстві небесному та за добрі діла дає їм свою милостиню : *«І дивиться на цих синів верховинських **Син людський**. Їх діди і батьки просять в **Нього** земних благ – плодovitої худоби, врожайного поліття, приступного лісу, сіна в оборози, сиру в бочки, грошеньят у шкатулки, – забуваючи, що він **Бог** не землі, а неба»* (1, с. 75); *«**Бог** з неба на нас дивиться, вуйку? **Бог** нас бачить не згори, а зсередини»* (1, с. 79); *«До Тебе підношу мої очі. До **Тебе**, що живеш на небі. Як очі слуг на очі свого пана. І як очі слугині – на руки своєї господині. Так очі наші дивляться на **Господа Бога** нашого, поки не змилюється над нами... Велика бо, як небо, **Твоя ласка**, і аж до хмар сягає **Твоя вірність**»* (1, с. 252).

Хочеться також відмітити, що сам письменник і герої його творів цінують такі риси, як вірність, дружба та кохання. Поряд з головними героями роману зображено й другорядні, які мають близьке відношення до головних. До прикладу, що стосується дружби, то Горянин має свого вірного товариша, який вірно йому служить та допомагає у всьому. Цим товаришем є собака. У романі зазначено, що його звати просто Пес з

великої літери. Автор зазначає цього персонажа твору з великої літери, оскільки таким чином возвеличує саме товариські відносини та вдячність одне одному. Пес для Горянина є частинкою його життя: *«Старий варив крутий токан-мамалігу з молоком, яким вони снідали з **Псом**. Поки старий збирався до роботи, **Пес** живосилом виганяв козу на пашу»* (1, с. 173); *«**Пес** теж перебрався на поріг, ближче до газди»* (1, с. 201); *«Співав і сіявся. Якби хтось чув його, то подумав би, що старий сплив з розуму. Але його чув тільки **Пес**, що ніяково щулив голову, боячись підвести на хазяїна очі»* (1, с. 244).

У романі «Горянин» автор використовує власні назви на позначення імен головних та другорядних героїв, послідовно дотримуючись мовного колориту свого краю та символічної промовистості власних імен.

Оскільки Мирослав Дочиненець родом із Закарпатської місцевості, то письменник не полишає пошани до рідного краю та називає своїх персонажів цікавими іменами. Для прикладу, дружину головного героя звали Калиною. Можна підтвердити той факт, що вона була дуже дорогою та близькою людиною для головного героя, оскільки з українських традицій відомо, що «калина» є символом рідної землі, рідного краю та батьківської хати. Так і Калина в романі «Горянин» постає берегинею сімейного життя та частинкою життя Горянина. Вона надихає його на нові звершення та намагається поріднитися з усім, що близьке для її чоловіка: *«**Калина**, як мудре деревце, нараз пустила коріння в їхнє рінисте обійстя. **Калина** приймала Ріку, але не так, як він. Як більшість людей, тішилася зручності близької води і непокоїлася, ба навіть гнівалася, в повені й зливи, коли річище кипіло глинистою каламуттю, замулювало сіно»* (1, с. 38).

Слід також зазначити, що характерним є використання антропонімів, тобто власних імен людей. Не зважаючи на те, що Мирослав Дочиненець є сучасним письменником, проте імена для своїх персонажів він дає старі, які майже не використовуються в наш час. Для прикладу, це такі імена, як Микула, Гафія, Йонко, Тимко, Матій, Ілена, Іреней, Мошко, Шпрінці,

Бандьора, Маноле, Клаубер, Алексій та інші дуже цікаві імена: «*Мила моя Гафійко. З поклоном пише тобі Алексій із чужини*» (1, с. 277); «*Дідо Микула знав цілу гибіль переказів і співанок про пана карпатських легінів*» (1, с. 275); «*Він читав ліс, як його син Тимко читав свої книги*» (1, с. 256); «*Солов'ї навчили мене говорити. З напуття отця Іренея*» (1, с. 208); «*Хочеш очасно здохнути? – процідив крізь щербаті зуби Бандьора*» (1, с. 221); «*Батько його пропив у Мошка і корову, і царину, і гаті на собі; Доти він встиг обмовитися Шпрінці (вона таки була йому до дяки) про намір її батька*» (1, с. 217).

Також в романі можна виділити певні топоніми, тобто певні власні географічні назви, такі, як Франція, Бельгія, Ужгород, Німеччина, Чорногори, Хуст та Лозянськ: «*І тут по карпатських теренах почали рекрутувати придатне чоловіцтво на шахти Франції та Бельгії*» (1, с. 277); «*З монастирського корівника я возив до Хуста молоко – школярикам із неможлих родин. Вперше назвав мене не сином, а братом. І подався в Ужгород*» (1, с. 209); «*Я була в Лозянському в примовниці*» (1, с. 197); «*Велика Німеччина любить веселих людей*» (1, с. 230); «*Бо замовлений був віщуном із Чоногори, котрий зашив йому під шкіру пахуче зілля, яке можна побачити лише з гнізда дятла-попукача, коли той сидить на яйцях*» (1, с. 275). Такі власні назви створюють місцевий колорит, а окремі з них допомагають включити культурний всесвіт персонажів у ширший світовий контекст.

У романі «Горянин» Мирослав Дочинець використав також певні власні назви на позначення духовної культури українських закарпатців, так звані культуроніми. Представлені вони найменуваннями певних релігійних свят в християнському суспільстві: *свято Юрія, Різдво, Благовіщення, теплий Олексій та Мотрони*. Письменник підкреслює таким чином, що слід розрізняти будні та свята, виділяти час на поєднання з Богом, оскільки, проживши земне життя, кожен опиниться в царстві Божому і потрібно заслужити, щоб воно було легким. Також за певними святами

прості селяни орієнтувалися, як правильно та вчасно вести сільське господарство: «Старий тягав сани до **теплого Олекси**, а коли вчув, як струг розбиває хвостом тонкі закрайки льоду, почав припасовувати до возика колеса з Петрового моторолера. До **Благовіщення** ще все стояло в кам'яному тілі, а тоді враз скресло, ожило. На **Мотрини** старий учув журавлів-веселиків, і задер голову на втомлений, ламаний ключ в небі» (1, с. 288); «Блиснуло і йому **Різдво**. Раз у році сироті празник» (1, с. 274); «До ярнього **Юри** на двір не потикалася. А тоді плела вінчики і вішала їх на роги козам, коровам і баранам» (1, с. 276).

Загалом можна сказати, що використання власних назв у романі «Горянин» свідчить про те, що автор таким чином намагався індивідуалізувати та возвеличити загальні назви, надавши їм значного, урочистого, ціннісного характеру, що обумовлено задумом твору. Деякі власні назви є назвами релігійних свят, які шанували українці, їх ужито з метою створення етнографічної правдивості та підкреслення культурно-символічного світогляду українців. Антропоніми і топоніми, ужиті в тексті роману «Горянин», створюють місцевий колорит, а окремі з них допомагають включити культурний всесвіт персонажів у ширший світовий контекст.

2. 3. Метафора як зображально-виражальний засіб у романі М. Дочинця «Горянин. Води господніх русел»

Важливим компонентом ідіостилю кожного письменника є використання зображально-виражальних засобів. Саме вони найбільшою мірою характеризують авторський світ та його мовне вираження. Для того, щоб охарактеризувати його, автор використовував слова не лише на основі прямого, а й переносного значення, надаючи цим мвоїм описам піднесеного характеру.

Слова з прямим значенням – це слова, які ми використовуємо постійно, щодня в своєму мовленні. А от слова із переносним значенням можна назвати явищем художнім, в художній літературі вони постають у ролі метафори. Метафора – вид тропів, побудованих на основі вживання слів та виразів у переносному значенні [64, с. 137]. У художніх текстах метафори використовуються для передачі різних асоціацій. Також цей троп можна охарактеризувати ширше, ніж обмін словами, це – обмін поняттями та ідеями. Метафора є близькою до епітетів (художніх означень) та порівнянь, таким чином вона конкретизує уявлення про певне явище чи предмет, вказуючи саме на його ознаку. Метафора немовби оновлює предмет, демонструє його в незвичному ракурсі, саме за допомогою цього художнього засобу можна дізнатися щось нове, порівняти з тим, що ми вже знаємо та провести певну паралель. На думку Джеймса Гірі, «метафора – це не спосіб висловити думку, це спосіб самої думки».

За допомогою метафор можна пояснити певні стани, описати певні явища та вчинки. Щодо роману «Горянин» Мирослава Дочинця, можна сказати, що використання такого художнього засобу, як метафора, є дуже поширеним у його творі. Це пояснюється тим, що письменник був дуже талановитою особистістю і намагався вносити щось нове та цікаве до свого письменства.

Мирослав Дочинець дуже любив природу і намагався описувати її у своїх творах. Оскільки автор дуже сильно захоплювався величчю та красою природи, то у своєму романі він використав доволі значну кількість метафор саме на позначення природних явищ. Головним персонажем роману «Горянин», після самого ж Горянина, можна вважати Ріку. Саме для того, щоб читачі зрозуміли, якою ж була та Ріка, автор за допомогою різного роду метафор характеризує її. Наприклад: «*Владарювала тут на повну силу, зачувши дику волю, тільки Ріка. Давня і сильна Ріка, що розділяла гори, протинала долини, сточувала каміння, вивертала дерева й забиравала нестійкі береги*» (1, с. 54); «*Ріка, збагнувши своє притіснення,*

впиралася, сердито шарпала віття, жбурляла бризками старому в обличчя» (1, с. 105); *«А Ріка – живіша від усього живого. Ріка, життя що стягує і силу з павутини джерел і потічків, мочарі і млак, лісових боліт і сирих моховищ, краплистих мрак і росяних рос. Ріка з **цицьок гір кришталевого молока висмоктує, всі їх живні соки»*** (1, с. 126); *«Ріка шулилася, щось невразно муркотіла, вибігала сивими брижами від берега, наче це стосувалося не її»* (1, с. 17); *«Ріка, вагітна приливами здорових потічків, вже не шаліла, чинно знала повеневу бистринь»* (1, с. 131); *«А Ріка ще спала, укришилась сивою гунею туману»* (1, с. 150). Використання цих та інших метафор характеризує Ріку, описує її силу, велич та могутність як живої істоти.

Помітним також є використання метафор для опису природи, яка є центральною для автора та персонажів його роману. Це такі метафори: *«На оздобленій овечим гноєм землі **кропива гучала масно й віроломно»*** (1, с. 12) – використання такої метафори цікаво характеризує ріст кропиви, природної рослини; *«Увечері він ішов на зади, до джерельця буркутом, що **шебрало в моховинні і стікало іржавою ниткою в Ріку»*** (1, с. 13) – ця ж метафора влучно характеризує джерельце, яке породжує природа. *«Були ще й старі верби, **бочкуваті і поплямовані лишаями»*** (1, с. 16), – використання такої метафори описує дерева, надає їм певного відтінку; *«**Дрімали потривожені гори, лежали мертво пошрамовані плаї, стояли понуро дерева, очікуючи завтрашнього присуду»*** (1, с. 191) – ця метафора описує саму природу, а саме прихід вечора коли все засинає та відпочиває. Оскільки ліс є невід’ємною частиною життя горян, для його змалювання автор використовує такі метафори: *«**Пан спить, а ліс росте»**, – промовляв сам до себе. **Ліс обнімав його простір зокола. Ліс панував тут справіку. Пан Ліс»*** (1, с. 101); *«**Ліс, не потривожений людською ногою, захоплював пустари. Ліс не знає мертвої порожнечі»*** (1, с. 177).

Дуже цікавими та влучними у романі є метафори на позначення місяця, неба та сонця. Наприклад, щодо місяця, то слід виділити такі

яскраві метафори: *«Місяць шури́в пильне око на той берег, де би́лися в дрозжі, як великі білі рибини, двоє тіл»* (1, с. 36); *«Піднявся місяць і ліг на грудині гори, як свіжий будз сиру, присвічений лампою»* (1, с. 31).

Для змалювання неба автор використовує такі метафори: *«Тверде свинцеве небо насідало на гори, шипіло колючим вітром»* (1, с. 22); *«Небо розколювалося на клапті, гора сходилася з горою, викрешуючи вогняні іскри»* (1, с. 125). Можна відзначити метафору, за допомогою якої дається характеристика хмар з піднесеним урочистим відтінком, оскільки небо та хмари є одним цілим: *«А грибні хмари все надходили. Величезні небесні процесії звільна пропливали і танули в нагрітій синяві. Це були мандрьохи. А грибні хмари йому означають беркут, що під їх тиском підніметься вгору. Ті хмари перетягнуться через гори, як через овечі спини, й надовго всядуться на ліси. Поки не зцідять усе водне літепло, що розбудить запрілі грибниці»* (1, с. 81).

У романі зафіксовано також метафори, за допомогою яких змалювано сонце: *«Сонце кріпилося, бордове, як багрянниця. Рвані пасма туч давили його зусібіч. Жовток сонця м'якнув, подавався, раптом сплющився в цеглину, а відтак роздувається, як гриб на товстій ніжці»* (1, с. 124); *«Коли сонце пражило найдужче, старий знаходив собі роботу під протилежним берегом, у затінку вільх»* (1, с. 166).

Варто також звернути увагу, що у за допомогою метафор описано і таке природнє явище, як дощ: *«Щось затріщало над головою, наче хтось роздирав брезент, і дужі краплі кулями прошили листя. Кислі струмені вдарили в обличчя, потекли під сорочку»* (1, с. 22); *«Дощ сіявся через густе решето букових крон, укриваючи їх сизою пеленою, а вони стояли в сторожкій дрозжі, як зачаровані»* (1, с. 24); *«Град пробив хмари – і вода застелила темною стіною світ. То був не дощ, а промовисті потоки, що ляглися з бездонних відер, гасячи густою каламуттю межигір'я»* (1, с. 125).

Хочеться відмітити, що в романі «Горянин» зафіксовано метафори на позначення таких природних явищ, як зима і її представник мороз. Метафора на позначення зими, описує, що коїться з природою та рікою під час приходу холодної та злої пори року, а метафорично змальований мороз доповнює художню картину: *«Виходили в дзвінку темінь, мороз нараз брав у шорсткі жмені їх обличчя. Спали засинені місяцем гори і згорблений під кожухом снігу ялинник. Лише Ріка щось гомоніла обледенілому камінню, клацала зубами криги»* (1, с. 63); *«Коли підійшов до свого відрубу, сніг уже забілів просторінь. Посиніла Ріка дрижала в білих рамцях»* (1, с.250); *«Вертався додому, і там, де Ріка викидала перше коліно, нагнала його снігова хмара. Затягла солом'яне сонце, придавила ліс. Сніг повалив клаптями, але довго не тримався»* (1, с. 247).

Цікавими також є використані метафори на позначення дня і ночі: *«Дні тіснили ночі, ночі з'їдали дні»* (1, с. 62). У романі такі метафори використано з метою передачі певних характеристик тієї чи іншої пори, для того, щоб зрозуміти, що вони в собі приховують. Це такі метафори: *«А невдовзі, коли сонце вже спрагло ссало ранкову росу, зазвучало лунке почергове цокання»* (1, с 104); *«Досвітками обшир заливало мокрим сріблом густих рос. І сонні трави солодко ворушилися»* (1, с. 172) – ці метафори умовно пояснюють наставання ранку. Деякі змальовують нічний туман і холод: *«Прийшли колючі студені ночі»* (1, с. 200).

Концептуального звучання набуває метафоризація землі, яку ми звикли називати нашою годувальницею та помічницею, за допомогою землі існує й природа, дерева та трави. Проте в романі зафіксована одна індивідуалізована метафора письменника, яка дуже відрізняється від загальноприйнятих значень. І ця метафора звучить так: *«Лише земля гірше жере людей, як дерево»* (1, с. 278). Одне лише слово *жере* викликає в читача негативні емоції. Проте хочеться зазначити, що цей епізод уведений в роман для того, щоб досягти експресії та зробити певні висновки.

Окрім використання метафор для опису природи та природних явищ Мирослав Дочиненць у своєму романі використовує метафори на позначення певного емоційного, фізіологічного чи психологічного стану людини як живого творіння. Це такі метафори: *«Кістки рипіли при руках, а затверділі краплі крові дзвеніли в голові»* (1, с. 94); *«Серце невтолено точив шкульний червачок: «Топчеш Ріку...чоботами топчеш...»* (1, с. 212); *«Ти нараджувала мене, вирівнювала мої потузи, наливала в голову нове розуміння. А відтак налила повне серце жури»* (1, с. 18).

Дуже цікаво та незвично автору вдалося описати та замінити пряме значення переносним, описуючи хворобу. Хвороба, яка згадується в творі одноразово це – застуда, гарячка: *«Старий марив. Таки прихопив його загаяний дощ, і тепер кришило кості, кидало то в грань, то в ледову яму»* (1, с. 129). Використання такої метафори стверджує, що хворобу можна назвати не просто звичною назвою, а передати по-особливому. Ця особливість полягає в новаторстві та індивідуалізмі письменника.

Хоч автор любить природу і писше переважно лише про неї, проте у романі зафіксовано й метафори індустріального світу техніки. Мирослав Дочиненць не прямо написав про марки машин, і таким чином виник цікавий приклад: *«А «Волги» і « бобики» бігали понад Рікою, як насолені»* (1, с. 239). Таким прикладом автор хотів викликати у читачів почуття зацікавленості для подальшого прочитання твору.

Окрім вище зафіксованих прикладів, слід зазначити, що письменником використано метафору на позначення церемонії поховання і того, як природа реагує на смерть: *«Другого дня ховали побитих. Привалювали камінням тіла і те, що від них залишилося. Там камінь плакав. Там небо дзвонило, приймаючи душі»* (1, с. 163).

Отже, проаналізувавши використання метафор у романі «Горянин», слід зазначити, що автор у романі використовує переважним чином індивідуальні авторські метафори, створені та осмислені ним самим. Саме за допомогою таких художніх тропів письменник намагався змалювати, в

основному, явища природи, занурити читача в текст, викликавши цим емоційне захоплення. Зафіксовані метафори у творі використовуються з експресивно-образною метою, надають індивідуального бачення певним явищам та станам.

Висновки до II розділу

Отже, проаналізувавши роман Мирослава Дочинця «Горянин. Води господніх русел» слід зазначити, що стилетворчу функцію у ньому виконують оізні стилетворчі одиниці, серед яких – діалектизми, власні найменування, особлива роль належить створюваним на лексичній основі зображально-виражальним засобам.

Насамперед, в романі переважає загальноновживана розмовна та діалектна лексика певних місцевих говірок, яка використовується переважно в розмовному мовленні. Діалектизми роману розподілено на різні семантичні групи. За допомогою діалектної лексики автор досягає у своєму творі великої художньої переконливості, точності відтворення та етнографічної достовірності. Діалектна лексика у творі виконує номінативну, експресивно-виражальну, характерологічну функції. Діалектизми вживаються для типізації характерів і виступають засобом образотворення, індивідуалізуючи мову персонажа, характеризуючи його як носія особливої ментальності, вербалізованої у говіркових особливостях. Важливою функцією діалектизмів у мові творів Мирослава Дочинця є досягнення художньої переконливості у відтворенні побуту, соціального середовища, обстановки тощо.

Окрім діалектної лексики в романі зафіксовано значну кількість метафор. Слід зазначити, що автор у романі використовує переважним чином індивідуальні авторські метафори, створені та осмислені ним самим. Саме за допомогою таких художніх тропів письменник змальовує, явища природи, занурює читача в текст, викликаючи цим емоційне захоплення.

Зафіксовані метафори у творі використовуються з експресивно-образною метою, надають індивідуального бачення певним явищам та станам.

Також в романі відмічено використання власних назв, які також поділяються на певні групи – топоніми, гідроніми, антропоніми, ціннісні найменування. Їх використання має характерологічне та етнографічне значення. Деякі власні назви є назвами релігійних свят, які шанували українці, їх ужито з метою створення етнографічної правдивості та підкреслення культурно-символічного світогляду українців. Антропоніми і топоніми, ужиті в тексті роману «Горянин», створюють місцевий колорит, а окремі з них допомагають включити культурний всесвіт персонажів у ширший світовий контекст. Використання власних назв у романі «Горянин» свідчить також про ціннісний зміст, який автор вкладає у певні загальні назви, надавши їм значного, урочистого характеру, що обумовлено задумом твору.

ВИСНОВКИ

Отже, у ході нашого дослідження було з'ясовано, що Мирослав Дочинець є надзвичайно талановитою особистістю, стиль його письма є виключно індивідуальним. Відповідно до поставленої мети та завдань наукового дослідження встановлено, що у сучасному мовознавстві «індивідуальний стиль автора» трактується у якості сукупних ознак творчого почерку, який відрізняє одного автора від іншого. Відповідно «індивідуальний стиль автора» є складним явищем, що залежить від багатьох стилетворчих чинників, його риси проявляються на різних мовних рівнях, а особливо важливу роль у ньому відіграють лексико-стилістичні засоби.

У сучасному науковому дискурсі існують різні концептуальні підходи до сприйняття та визначення категорії індивідуального стилю та його особливостей. Ми узагальнили, що ідіостиль є відкриттям внутрішньої форми художнього змісту твору, відкриттям нових образотворчих засобів вираження сутності світогляду і навіть комплексом ознак виразності. Відповідно до цього письменник дає своїй мові, поетичному слову нову трансформацію, яка встановлює нові смислові зв'язки, аби відмовитися від «буквального» шаблону вираження.

Особливістю творів Мирослава Дочинця є те, що письменник у своїх творах передає національний характер зі своїм ставленням, специфічним мисленням та ментальністю, що є своєрідним центром його художніх творів. М. Дочинець культивує образ життя українського народу, возвеличує рідну природу та духовні цінності горян. Він використовує фразеологізми, прислів'я та приказки, а також покликання на Біблію з метою надання творам виразності і сентенційності. Письменник приділяє велику увагу відтворенню різноманітних проявів життя людини, стану явищ та предметів. Він намагається якомога ширше розкрити всю гаму

людських почуттів своїх героїв. Його цікавить не лише зовнішність людини, а й її внутрішній світ.

Серед лексичних одиниць, які використовує автор, переважає загальноновживана та діалектна лексика з певними місцевими говорами, яка використовується переважно в розмовному мовленні. У дослідженні було з'ясовано, що доступність, простота та глибина суджень автора, залучення прикладів із життя, впливають на сприйняття та утвердження загальнолюдських та християнських цінностей.

Вагомою рисою індивідуального стилю Мирослава Дочинця є інтертекстуальність як механізм конструювання художньої структури. Завданням інтертекстуальності служать власні найменування, часто вживані письменником.

Мирослав Дочинець дбає про художність своїх творів. З'ясовано, що автор часто використовує метафори для характеристики людини, порівнюючи людину з певною твариною, рослиною або іншими предметами та явищами. Метафори використовуються з метою характеристики персонажів, дій та станів природи, надаючи емоційності та виразності художній тканині твору.

Відповідно до практичної частини нашого дослідження, яке було зроблено на матеріалі роману «Горянин. Води господніх русел», було з'ясовано, що цей твір загалом репрезентує манеру письма Мирослава Дочинця. Відносно до поставлених завдань аналізу лексико-стилістичних одиниць у творі, які є носіями ідіостилу автора, нами було з'ясовано, що, в першу чергу, цей роман багатий на діалектизми та закарпатський говір.

Діалектизми в романі виконують номінативну, експресивно-виражальну, характерологічну функції. Так, застосування етнографізмів письменником не тільки ознайомлює читача з колоритом закарпатського краю, а й називає чимало понять, які не мають відповідників у літературній мові, є відомими тільки в побуті Закарпаття. Діалектизми також вживаються для типізації характерів і виступають засобом образотворення,

індивідуалізуючи мову персонажа, характеризуючи його як носія особливої ментальності, вербалізованої у говіркових особливостях. Важливою функцією діалектизмів у мові творів Мирослава Дочинця є їхня роль у відтворенні побуту, соціального середовища, обстановки тощо. Використання діалектної лексики створює широкий контекст для передачі народної культури, мови і світогляду закарпатського краю. Встановлено, що лексичні діалектизми виконують важливі стилістичні функції у тексті роману, сприяють художній переконливості та етнографічній достовірності, допомагають пізнанню матеріальної та духовної культури горян, стають способом творення мовної експресії.

Серед лексичних засобів роману на увагу заслуговують власні назви, які виконують певні стилістичні функції. Нами було визначено, що у романі «Горянин» власні назви можна розділити на певні групи. Серед власних назв було виявлено такі види, як: топоніми, тобто власні назви певних географічних об'єктів, культуроніми, тобто певні власні назви на позначення духовної культури, та значну частину становили антропоніми – власні назви на позначення особових імен людей, а імена, які використовує автор у своїх творах – з його рідного Закарпатського краю. Переважно власні назви в романі виконують номінативну функцію. Власні найменування у романі не лише сприяють культурологічній, етнографічній, географічній достовірності, але деякі відомі власні найменування виконують іншу стилістичну роль, створюючи інтертерекстуальні смисли. Автор звичайні загальні назви вживає як власні у більшості випадків для того, щоб досягти експресії. Така трансформація засвідчує, що Мирослав Дочинець намагався в цей спосіб досягнути індивідуалізації власного мовлення та досягнути смислової цінності певних понять, надавши їм значущого, урочистого звучання.

Встановлено, що важливу роль у романі виконують, окрім діалектизмів, зображально-виражальні засоби. Автор використовує у романі певні види художніх тропів, зокрема метафори. Метафора в романі

відіграє естетичну та когнітивну функції, оскільки саме через пізнання та почуття краси Мирослав Дочинець знайомить читачів з красою навколишнього природного середовища. У романі автор використовував лише індивідуальні метафори, створені та осмислені ним самим. Саме за допомогою таких художніх тропів письменник намагався описати, в основному, явища природи, занурити читача в прочитання тексту з головою, викликавши цим емоційне захоплення. Зафіксовані метафори у творі використовуються для надання експресивного відтінку певним явищам та станам.

Загалом творчість Мирослава Дочинця є надзвичайно багатогранною та індивідуальною. Домінантна риса його авторського стилю полягає в тому, що письменник дуже любить природу і рідний край, його людей та найбільше описує їх у власних творах, надаючи змалюванню урочистого характеру та піднесеності. Відповідно до цих завдань письменник і використовує лексичні засоби та художні тропи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабелюк О. А. Полістилістична практика текстотворення постмодерністського художнього тексту . Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : зб. наук. пр. Вип. 16. Відп. ред. І. В. Сабадош. Ужгород, 2015. С. 13-17.
2. Білоус П. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: Лекції. Житомир: Рута, 2009. 336 С.
3. Білоус П. Вступ до літературознавства: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 336 С.
4. Биби́к С. Діалектне слово у словнику і в тексті. Семантика мови і тексту : зб. ст. VIII Міжнар. конф., Івано-Франківськ : Плай, 2013. С. 49-50.
5. Бабич Т. Діалектна лексика в повісті Івана Франка «Борислав сміється» : Структурно-семантичний аспект. 2017
6. Вегеш А. «Промовистість назв романів М. Дочинця». *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Вип. 2 (32). 2014. С. 8-12.
7. Васильків М. Наративні особливості «Криничара» М. Дочинця: повчання через сповідь. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: «Філологія. Соціальні комунікації». 2013. Вип. 1. С. 25-29.
8. Вергелес Т. Мирослав Дочинець: Я – зачарована людина, що сумує за недосяжним. URL: <https://www.zik.ua/news/20012/02/04/>.
9. Вергелес Т. Життя Вічника – це служіння людям, собі, вічності... URL: <https://panora.tamukachevo.com/2012/02/06/>.
10. Виноградов В. В. О языке художественной литературы. В. В. Виноградов. Київ : Гослитиздат, 1959. 654 С. (с.85)
11. Вовченко Г. Народна стихія і мовний портрет у прозі М. Дочинця. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. Вип. 2 (36) 2016. С. 341-345

12. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: підручник за наук. ред. О. Галича. Київ: Либідь, 2001. 488 С.
13. Гриценко П. Ю. Мови чисті джерела. *Культура слова*. 2011. Вип. 25. С. 32 – 38.
14. Горенко І. В. Осмислення жанрової природи оповідей у літературознавчих дослідженнях. *Науковий вісник Миколаївського національного університету*. Вип. 4.12(96), Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013. С. 47–52.
15. Горбач О. Мармароська говірка й діалектний словник села Поляни над Русковою (Румунія). Олекса Горбач. Історія мови. Діалектологія. Лексикологія. Зібрані статті. VIII. Фотопередрук. Мюнхен, 1997. С. 276-376.
16. Грещук В. Діалектна лексика в романі М. Дочинця «Горянин». *Українознавчі студії*. 2019. 20. С. 129-142.
17. Горболіс Л. Етнокультурний вектор образу головного героя роману Мирослава Дочинця «Горянин. Води господніх русел». *Філологічні трактати*. 2017. Т. 9. № 2. С. 124-132.
18. Грещук Василь, Грещук Валентина. Південно-західні діалекти в українській художній мові. Нарис: монографія. Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. 309 С.
19. Грещук Василь, Грещук Валентина. Діалектне слово в тексті та словнику: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ. 2015. 372 С.
20. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навч. посіб. Київ : вид. центр «Академія», 2005. 368 С.
21. Денисова Т. Н. Історія літератури . Тамара Денисова ; НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 487 С.
22. Дочинець М. Мафтей. Книга, написана сухим пером. Мукачєво: Карпатська вежа, 2016. 348 С.

23. Дочинець М. І., Пагіря В. В. Енциклопедія Мукачева в іменах. Мукачево: Карпатська вежа, 2006. 280 С.
24. Дочинець М. Світильник слова. Мукачево: Карпатська вежа, 2013. 212 С.
25. Єрмоленко, С. Стиль індивідуальний. Українська мова: енциклопедія, за ред. В. М. Русанівського, і О. О. Тараненка. Київ, 2000, С. 603–604.
26. Єрмоленко С. Своєрідність художнього мовомислення Євгена Пашковського .Єрмоленко, Світлана. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ: Інститут української мови НАН України, 2019. С.9
27. Жайворонок В. Національна мова та ідіолект. Мовознавство, № 6, 1996, С. 27-32.
28. Закарпаття. Хто є хто: Присвячується 60-річчю возз'єднання Закарпаття з Україною. Київ, 2005. Вип. 2. С. 147.
29. Зеленько А. С. Про деякі функції діалектизмів у мові художньої літератури. Культура слова. 2015. Вип. 22. С. 39-41.
30. Ідіостиль. Літературознавча енциклопедія: у 2т. авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. –Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т.1: А – Л. С.406
31. Карпенко Ю. А. Специфика имени собственного в художественной лексике. Ю. А. Карпенко. Літературна ономастика: зб. статей. Одеса: Астропринт, 2008. С. 205-220.
32. Кухар-Онишко О. С. Індивідуальний стиль письменника: генезис, структура, типологія. Київ : Вища шк., 1985. 175С.
33. Коваль А. П. Практична стилістика української мови : підручник. Київ : Вища шк., 1987. 348 С.
34. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 416 С.
35. Літературознавчий словник-довідник . Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 С.

36. Микитюк О. Діалектизми як засіб увиразнення текстів Мирослава Дочинця. *Лінгвостилістичні студії*. 2015. Вип. 2. С. 85-90.
37. Марко В. У вимірах стилю: Літературно-критичний нарис. Київ: Дніпро, 1984. 118 С.
38. Матвіяс І. Г. Вплив говорів на українську літературну мову. Діалектна мова: сучасний стан і динаміка в часі. До 100-річчя професора Ф. Т. Жилка. Тези доповідей Міжнародної наукової конференції (5-7 березня 2008 р., Київ). Київ : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. С. 125-128.
39. Мацько Л. Індивідуальний мовостиль Івана Драча .Філологічні науки: Зб. наук. пр. Суми: Сумський ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018, С. 85–92.
40. Мацько Л. та ін. Стилїстика української мови: підручн. Київ : Вища шк., 2003. 462 С.
41. Мирослав Дочинець – прозаїк, філософ, публіцист. URL: <http://miroslav-dochinets.com/?tmpl=unsupported>.
42. Потебня А. «Эстетика и поэтика». Мысль и язык. Москва, 1976.
43. Потебня О. Культура слова: Лінгвостилістичні поради: навч. посіб. Прокопович Л. Вербалізація концепту «час» у романі Мирослава Дочинця «Мафтей». *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство, № 8. Т. 2. 2017. С. 66–69.
44. Прокопович Л. Вербалізація концепту «час» у романі Мирослава Дочинця «Мафтей». *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство, № 8. Т. 2. 2017. С. 66–69.
45. Родик К. Дао, гроші, втрачений рай: чергова сходинка Мирослава Дочинця. *Україна молода*. 2013. С.13
46. Самотик Л. Г. Лексика современного русского языка: учеб. пособие. 2-е изд., стер. Москва : Флинта, 2012. 510 С.

47. Сверстюк Є. Мудрість серця: про книгу «Вічник». *День*. 2012. С. 23.
48. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей: Словник-довідник. 3-те вид., випр. Київ : Наукова думка, 2005. 335 С.
49. Слабошпицький М. Це вже окремий материк: проза М. Дочинця. *Слово просвіти*. 2013. С. 13
50. Сорока П. «Горянин»: руслами господніх вод. *Українська літературна газета*. 2013. С. 18
51. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика. За ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973, 588 С.
52. Талько О. Імпресіоністичні елементи поезики Мирослава Дочинця (за романом «Вічник. Сповідь на перевалі духу»). *Молодий вчений*. 2017. №2. С. 431-435.
53. Талько О. Новелістичний характер творчості М. Дочинця. Література. Фольклор. Проблеми поезики: зб. наук. пр. Київ. нац. ун-ту ім. Т.Шевченка. Київ, 2013. Вип. 39. С. 450-480.
54. Талько О. Художні особливості прози Мирослава Дочинця. Пріоритети сучасної філології: теорія і практика: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 10-11 лютого 2017р.). Ужгород; Херсон, 2017. С. 38-40.
55. Теревус Р. Функціне навантаження власних назв у романах Мирослава Дочинця «Криничар» та «Вічник». Науковий вісник *Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. № 8. Т. 2. 2017. С. 110–113.
56. Ткаченко А. О. Мистецтво слова: Вступ до літературознавства: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів. 2-е вид., випр. і доповн. Київ : ВПЦ Київський університет, 2003. 448 С.
57. Українська енциклопедія. Ред.-уклад. В. М. Русанівський Київ: Українська енциклопедія, 200. 752 С.

58. Українська мова: енциклопедія. Київ : вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004, 824 С.
59. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів за ред. С.Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
60. Українські письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. Т. 2 : Л - Я . За ред. Н. Михалської та Б. Щавурського. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2016. 864 С.
61. Фідик І. Белетрист сонячного серця. Мирославі Дочинцю – 60. *Дзвін*. 2019. №10. С. 178-180.
62. Фізер І. Психолінгвістична теорія літератури Олександра Потебні: Метакритичне дослідження. Київ : Обереги, 1996. 192 С.
63. Шонь О. Б. Мовностилістичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири в американських коротких оповіданнях : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Львів, 2016. 20 С.
64. Шульжук Н. В. Стилїстика сучасної української літературної мови: навчально-методичний посібник для студентів філологічних спеціальностей закладів вищої освіти. 2-ге вид., перероб. і доп. Рівне–Острогоз: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2019. 334 С.
65. Ярових Д. Поліфонія художнього світу: роман Мирослава Дочинця «Горянин. Води господніх русел». *Дзвін*. 2021. №3. С.187-198.
66. Яцьків М. Фразеологічні одиниці в романі Мирослава Дочинця «Лис. Віднайдення загублених слідів» : семантика, особливості функціонування. *Науковий журнал*. 2015. № 1 (3). С. 251-261.
67. https://esu.com.ua/search_articles.php?id=35126 Масенко Л. Т. Власні назви (оніми). // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] . гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дочинець Мирослав. Горянин. Води господніх русел. Роман. Вид.: «Карпатська вежа», Мукачево. 2013. 311 С.